

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.Н.КАРАЗІНА**

Введено в дію
наказом ректора від 03 червня 2016 р. №0301-1/276

Ректор
М. П.

В. С. Бакіров

Освітньо-наукова програма

«Філологія»

Третій (освітньо-науковий) рівень

Спеціальність 035 Філологія

спеціалізації: українська мова, російська мова ,
українська література, російська література ,
германські мови, література зарубіжних країн,
перекладознавство

Освітньо-наукова програма рекомендована до впровадження
вченою радою факультету іноземних мов,
протокол № 10 від 20 травня 2016 року,
і вченою радою філологічного факультету,
протокол № 10 від 20 травня 2016 року

Галузь - 03 Гуманітарні науки

Обсяг освітньої складової програми – 40 кредитів ЄКТС

Термін навчання – 4 роки

Форма навчання – денна

1. Структура освітньо-наукової програми

№/№	Зміст	Сто рінки
1.	Загальна характеристика (спрямованість) освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії з філології, спеціалізації: українська мова, російська мова, українська література, російська література, германські мови, література зарубіжних країн, перекладознавство	2
2.	Зміст освітньо-наукової програми	3
3.	Мета і завдання освітньо-наукової програми	4
4.	Стиль та методика викладання освітніх дисциплін, система оцінювання	5
5.	Науково-дослідницька робота аспіранта	7
6.	Асистентська педагогічна практика	8
7.	Проміжна та підсумкова атестації	9
8.	Внутрішня та зовнішня системи забезпечення якості освітньої та наукової складових підготовки докторів філософії з філологічних наук	10
9.	Результати навчання та науково-дослідницької діяльності аспірантів	11
10.	Програмні (загальні та фахові) компетентності випускників аспірантури	11
11.	Урахування відповідності запланованих результатів навчальної та наукової діяльності потребам ринку праці та потенційним роботодавцям	14
12.	Перспективи працевлаштування випускників аспірантури	16
13.	Розподіл змісту освітньо-наукової програми та навчальний час за дисциплінами підготовки	17
14.	Анотації дисциплін	18
15.	Графік виконання індивідуального плану науково-дослідницької роботи аспірантами	41

1. Загальна характеристика (спрямованість) освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії зі спеціальності філологія, спеціалізації: українська мова, російська мова, українська література, російська література, германські мови, література зарубіжних країн, перекладознавство

Освітньо-наукова програма (ОНП) підготовки докторів філософії поширюється в Харківському національному університеті імені В.Н.Каразіна.

Фахівець рівня **доктор філософії**

за спеціальністю **філологія**;

спеціалізації: українська мова, російська мова, українська література, російська література, германські мови, література зарубіжних країн, перекладознавство

галузь науки **035 - філологія**

освітнього рівня: **III (освітньо-науковий) рівень вищої освіти**

кваліфікації:

доктор філософії у галузі філологія, спеціалізація «українська література»;

доктор філософії у галузі філологія, спеціалізація «російська література»,
доктор філософії у галузі філологія, спеціалізація – «германські мови», доктор філософії у галузі
філологія, спеціалізація – «література зарубіжних країн»,
доктор філософії у галузі філологія, спеціалізація – «перекладознавство»
з узагальненим об'єктом діяльності: **вища освіта, наука, перекладознавство,
літературно-видавнича галузь, сфера державного управління.**
Нормативний термін навчання (денна форма): **чотири роки.**

Виконання освітньо-наукової програми є необхідною умовою успішної академічної підготовки фахівця кваліфікації доктора філософії за даними спеціальностями. Програма встановлює:

- нормативний зміст навчання в Харківському національному університеті імені В.Н.Каразіна, обсяг та рівень засвоєння у процесі підготовки відповідно до вимог освітньо- кваліфікаційної характеристики «доктор філософії» в галузі науки 035 – Філологічні науки;
- перелік навчальних дисциплін підготовки докторів філософії;
- форму проміжної та підсумкової атестації;
- термін навчання.

Програма призначена для сертифікації докторів філософії та атестації випускників аспірантури Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна.

Позначення та скорочення

У даній програмі для формування шифрів застосовуються скорочення назв програми та циклів підготовки, до яких віднесено навчальні дисципліни:

- ОНП** – освітньо-наукова програма;
- ННД** – нормативні навчальні дисципліни;
- ДВЗ** – дисципліни вибору ВНЗ;
- ДВА** – дисципліни вибору аспіранта.

2. Зміст освітньо-наукової програми

Освітньо-наукова програма передбачає такі складові:

1. Професійна теоретична підготовка, що забезпечує підвищення освітнього рівня за відповідною спеціальністю.

До складу теоретичної підготовки включаються:

- нормативні навчальні дисципліни, які забезпечують підвищення професійної майстерності майбутньої викладацької та дослідницької діяльності;
- дисципліни вибору ВНЗ, призначення яких полягає у забезпеченні професійного освітньо-наукового рівня;
- дисципліни вибору аспіранта дозволять отримати додаткові знання, що підвищать їхній загальноосвітній рівень і поглиблять знання у відповідних фахових спрямуваннях.

6. Професійна практична підготовка дозволить закріпити отримані знання щодо викладацької майстерності на практиці.

7. Науково-дослідницька робота разом з теоретичною забезпечує відповідний освітньо-науковий рівень, необхідний для здійснення самостійної науково-дослідницької діяльності.

8. Підготовка та захист дисертаційної роботи, разом з теоретичною та практичною підготовкою, а також науково-дослідницькою роботою забезпечують відповідний освітньо-науковий рівень.

Розподіл змісту освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії та максимальний навчальний час за циклами наведено у табл. 1.

Таблиця 1.
Розподіл змісту ОНП

№	Цикли дисциплін	Навчальних годин	Кредитів
1.	Професійна теоретична підготовка		
1.1.	Нормативні навчальні дисципліни	450	15
1.2.	Дисципліни вибору ВНЗ	210	7
1.3.	Дисципліни вибору аспіранта	540	18
2.	Науково-дослідницька робота		
3.	Підготовка та захист дисертаційної роботи		
Разом		1200	40

Нормативний зміст освітньо-професійної програми

1. Система знань у вигляді переліку дисциплін з мінімальною кількістю навчальних годин/кредитів їх вивчення наведено.

2. Анотація цих дисциплін, що складаються зі змістовних модулів.

3. Присвоєння кваліфікації «доктор філософії у галузі філологічних наук» здійснюється після складання комплексного підсумкового іспиту за фахом та захисту дисертаційної роботи доктора філософії.

4. Вибіркова частина ОНП підготовки доктора філософії складається з дисциплін самостійного вибору університету та вибору аспіранта відповідно до навчального плану.

5. Університет має право у встановленому порядку змінювати назви навчальних дисциплін.

Підсумкова атестація аспіранта

Атестація здійснюється на підставі оцінки рівня професійних знань, умінь та навичок випускників, передбачених освітньо-науковою програмою підготовки доктора філософії з філологічних наук з використанням методів комплексної діагностики: складання комплексного підсумкового іспиту з теорії та історії мовознавства і літературознавства та захисту дисертаційної роботи доктора філософії.

Присвоєння вченого звання доктор філософії з філологічних наук здійснює спеціалізована вчена рада відповідного наукового спрямування.

3. Мета і завдання освітньо-наукової програми

Метою ОНП підготовки докторів філософії з філологічних наук є розвиток загальних та фахових компетентностей задля забезпечення підготовки кадрів вищої кваліфікації для здійснення науково-дослідницької діяльності, аналітичної роботи, наукового консультування в сфері науки, освіти, культури, державного управління та діяльності недержавних організацій.

Випускники програми будуть також підготовлені до роботи в міжнародних дослідницьких проектах та інституціях, до викладання філологічних дисциплін на високому сучасному рівні в університетах України та світу.

До основних **завдань ОНП** підготовки докторів філософії з філологічних наук належать:

1. Поглиблення теоретичної загально університетської та фахової підготовки.
2. Підвищення рівня професійної та викладацької майстерності випускника аспірантури.
3. Здобуття теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі філології.
4. Розвиток науково-дослідницьких навичок для здійснення самостійних наукових досліджень.

5. Розвиток навичок написання та оформлення результатів наукових робіт у вигляді тез, статей, проектів, монографій, дисертацій, авторефератів тощо.

6. Поглиблення рівня володіння усною та письмовою науковою мовою для апробації результатів наукових досліджень на міжнародних наукових та науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах.

Підвищення рівня професійної підготовки в галузі філології задля здійснення наукового консультування в сфері культури, державного управління та діяльності недержавних організацій (інституцій).

Набуття теоретичних знань та практичних навичок викладання у вищих навчальних закладах.

4. Стиль та методи викладання освітніх дисциплін, система оцінювання

У викладанні навчальних дисциплін буде застосовано проблемно-орієнтований стиль викладання та викладання, засноване на дослідженні. Проблемність у викладанні спонукає суб'єкта пізнавальної діяльності збагачувати знання, а орієнтація у викладанні на дослідження стимулює аспіранта до самостійного аналітичного пошуку та наукового обґрунтування відповідей на проблемні питання.

Аспіранти залучаються до активної та продуктивної діяльності, спостерігають, слухають, критично осмислюють теорії, виопрацьовують логіку наукового дослідження, беруть участь у доведенні гіпотези, перевірці правильності вирішення проблеми. Важливою формою роботи є наукові диспути в аудиторії, на яких відпрацьовуються вміння аргументовано формулювати точку зору на дискусійні наукові питання, розкривати суперечності у знанні та у процесах пізнання.

Метод програмування розвиває логіку наукового вирішення дослідницької проблеми шляхом поетапного роздрібнення навчального матеріалу з постановкою до кожної його частини питань і завдань викладач спонукає аспірантів до самостійної теоретичної роботи з визначення алгоритму пошуку вирішення проблеми, активної участі у формулюванні проблемної ситуації, висунення припущень, доведення гіпотези та перевірки правильності її вирішення.

Навчання організується у навчальних групах за розкладом у такій системі: лекція, семінар групове та індивідуальне завдання тощо. Систематичне здійснення поточного та підсумкового контролю знань дає змогу через систему зворотного зв'язку (від слухача до викладача) оперативно вносити до навчального процесу необхідні корективи.

При викладенні тематичного матеріалу відповідних дисциплін будуть застосовані історичний, системний, процесуальний, евристичний, структурно-функціональний підходи та методи узагальнення, моделювання, прогнозування та інші із урахуванням міждисциплінарних зв'язків філології.

В організації навчального процесу особлива увага приділяється самостійній роботі аспірантів, дистанційним формам навчання, практичним заняттям, спрямованим на формування дослідницьких вмінь на навичок.

Співвідношення аудиторних годин і годин самостійної роботи за всіма дисциплінами навчального плану складає 1:3 для групових занять.

Система оцінювання

Перевірка знань здійснюється з метою одержання зворотної інформації про зміст і характер досягнення аспірантів у навчальному процесі, а також про успішність викладання.

Перевірка може здійснюватися в усній, письмовій та комбінованій формах. Оцінюванню можуть підлягати: результати написання тестових, аналітично-пошукових, творчих завдань; статті, розділи / підрозділи дисертації, реферативні доповіді, есе, доповнення, участь у дискусії тощо.

Оцінювання виконаних завдань і усних відповідей здійснюється з дотриманням таких принципів: індивідуальний характер перевірки та оцінювання знань; систематичність; диференційованість; об'єктивність; умотивованість оцінок; вимогливість та єдність вимог.

В оцінюванні враховуються такі критерії:

- характеристики відповіді: елементарна, фрагментарна, повна, логічна, доказова, обґрунтована, творча;
- якість знань: правильність, повнота, осмисленість, глибина, системність, узагальненість;
- рівень володіння дослідницькими операціями: вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, узагальнювати, робити висновки;
- досвід творчої діяльності: вміння виявляти проблеми, формулювати гіпотези та логіку їх перевірки, обґрунтовувати висновки.

Мінімальна кількість балів, які повинен набрати аспірант –50% учбового матеріалу семестру або 30 балів. Аспірант допускається до підсумкового семестрового контролю за умови набрання мінімальної кількості (30 балів).

Результати навчальної діяльності будуть оцінюватися за 100-бальною шкалою. Загальна оцінка складається із суми балів за поточний контроль та самостійну роботу у семестрі (максимум 60 балів) та оцінки підсумкового контролю (максимум 40 балів). Критично розрахунковий мінімум для допуску до заліку – 30 балів протягом семестру. Підсумковий контроль (залік / іспит) здійснюється у формі письмової роботи та усної відповіді на питання за білетом. Аспіранти, які набрали сумарно менше половини кількості балів (50 балів), вважаються такими, що не виконали навчальний план з дисципліни. Підсумкові іспити та заліки з дисциплін теоретичного блоку навчання аспіранти складають на другому році навчання (2-тижнева екзаменаційна сесія).

Підсумковий комплексний іспит проводиться комбіновано в усно-писемній формі. Аспірант допускається до підсумкового комплексного іспиту за умови виконання навчального плану в повному обсязі, набрання необхідної кількості кредитів та отримання критично розрахункового мінімуму 51 бал із кожної дисципліни. Підсумковий комплексний іспит включає додаткові питання відповідно до теми дисертації аспіранта, затверджені вченою радою факультету. Письмовому контролю підлягають науково-дослідницькі проекти, статті, розділи і підрозділи дисертації, монографії. Усний контроль проводиться за ступенем повноти та правильності відповіді на питання за екзаменаційним білетом. Максимальна кількість балів за підсумковий комплексний іспит – 100, мінімальний – 51.

Невід'ємною частиною підготовки аспірантів до контролю є своєчасне виконання обов'язкових видів робіт та відвідування аудиторних занять.

Підготовка фахівців освітньо-наукового ступеня доктора філософії з філологічних наук буде здійснюватися шляхом поєднання традиційних методик навчання та сучасних педагогічних технологій, таких як інформаційні технології, інтерактивні та дослідницькі методики, навчання за технологією тренінгу тощо.

Сучасні інформаційні освітні технології створюють можливості для ефективного використання у навчальній та науково-дослідницькій діяльності інформаційних ресурсів та електронних систем інформаційних комунікацій. Для підготовки фахівців третього рівня освіти застосування сучасних інформаційних технологій сприяє формуванню та удосконаленню загальних та фахових компетентностей, ознайомленню з новітніми розробками в галузі філології.

Запровадження у навчальному процесі інтерактивних методів навчання таких, як метод групової творчої роботи, каскадної дискусії, рольові ігри, проведення наукових семінарів та WEB-конференцій, сприяють розвитку дослідницької, творчої та пізнавальної діяльності аспірантів.

Методики тренінгового навчання у вигляді виконання пошукових, та творчих завдань з використанням сучасних інформаційних технологій, роботи з базами бібліографічних, статистичних та інших видів даних, проходження асистентської практики, апробація результатів самостійного наукового дослідження на наукових конференціях, семінарах тощо забезпечують поглиблення основних загальних та фахових компетентностей фахівців освітньо-наукового ступеня доктора філософії з філології відповідно до спеціалізацій: українська мова, російська

мова, українська література, російська література, германські мови, література зарубіжних країн, перекладознавство.

5. Науково-дослідницька робота аспіранта

Система науково-дослідницької роботи аспірантів є невід'ємною складовою підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних самостійно вести науковий пошук, творчо вирішувати конкретні професійні, наукові та соціальні завдання. Науково-дослідницька робота аспіранта здійснюється під керівництвом наукового керівника, умовно може бути розділена на підготовчий та основний етапи та включає наступні види діяльності.

На підготовчому етапі аспірант:

1. Обирає тему наукового дослідження та обґрунтовує актуальність обраної теми дослідження. Здійснює перегляд каталогів захищених дисертацій і знайомиться з вже виконаними на кафедрі дисертаційними роботами. Опрацьовує новітні результати досліджень в обраній та суміжних сферах науки. Ознайомлюється з аналітичними оглядами і статтями у фахових виданнях, проводить консультації з фахівцями з метою виявлення маловивчених наукових проблем і питань, що є актуальними. Вивчає, та аналізує основні підходи та позиції наукових шкіл і течій у вирішенні досліджуваної проблеми; уточнює термінологію в обраній галузі знань. Здійснює пошук літературних джерел з обраної теми. Формулює наукову задачу.

2. Проводить планування дисертаційної роботи, формулює індивідуальний та робочий план аспіранта.

3. Уточнює постановку цілей і завдань дисертаційної роботи, об'єкт і предмет наукового дослідження.

4. Обирає та обґрунтовує методи (методику) проведення дослідження.

На основному етапі реалізації науково-дослідницької роботи аспірант:

1. Проводить науково-дослідницькі роботи відповідно до профілю ОНП аспірантури з використанням знання з фундаментальних та прикладних дисциплін, які викладаються за програмою. Займається науковою роботою з виконання теоретичної та практичної частини дослідження.

2. Аналізує та узагальнює результати наукового дослідження на основі сучасних підходів, міждисциплінарного знання, застосування наукових методологічних принципів та методичних прийомів дослідження, використання в дослідженні тематичних інформаційних ресурсів, провідного вітчизняного і зарубіжного досвіду з тематики дослідження.

3. Проводить апробацію результатів наукових досліджень шляхом участі у наукових конференціях (з опублікуванням тез доповіді): у міжнародних та зарубіжних конференціях; у всеукраїнських конференціях; у регіональних та міжвузівських конференціях, у наукових семінарах кафедри та факультету. Бере участь у конкурсах заявок на фінансування наукових робіт та у конкурсах наукових робіт.

4. Залучається до виконання держбюджетної та / або госпдоговірної тематики в рамках державних, міжвузівських або університетських програм, а також індивідуальних планів кафедри.

5. Займається проведенням досліджень та підготовкою дисертаційної роботи, формулюванням висновків дисертаційної роботи.

6. Здійснює оцінку отриманих результатів, які обговорюються на засіданні кафедри.

7. Проходить попередню експертизу дисертації на кафедрі із залученням не менше 3-х експертів за темою дисертації (форма передзахисту).

8. Оформлює текст дисертації та автореферату.

9. Захищає дисертацію у спеціалізованій вченій раді.

Науково-дослідна робота вважається завершеною, якщо аспіранти:

- підготували дисертаційне дослідження, яке містить наукову новизну, є актуальним, має практичну значущість, текст якого пройшов експертизу через програму «Антиплагіат»; дисертація рекомендована кафедрою до захисту;
- опублікували за темою дисертації не менше 5-ти статей у фахових виданнях України, з яких не менше як 1 стаття повинна бути опублікована у виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз;
- мають апробацію результатів дисертаційного дослідження (не менше 3-х публікацій тез доповідей на вітчизняних та міжнародних наукових конференціях, семінарах літніх школах.
-

6. Асистентська практика

Проходження аспірантом *асистентської практики* у ВНЗ є обов'язковим компонентом виконання ОНП підготовки доктора філософії з філологічних наук.

Метою асистентської практики є практичне закріплення знань аспірантів з питань організації та форм здійснення навчального процесу в сучасних умовах, його наукового, навчально-методичного та нормативного забезпечення, формування вмінь та навичок опрацювання наукових та інформаційних джерел при підготовці занять, застосування активних методик викладання професійно-орієнтованих дисциплін відповідного фахового напрямку, розвиток здатності брати участь у організації роботи кафедри, факультету, університету.

Теоретичні знання щодо сутності, структури та форм навчального процесу підготовки фахівців у ВНЗ відбувається під час вивчення дисципліни «Підготовка наукових публікацій та презентація результатів досліджень». Відпрацювання практичних умінь і навичок аспіранта здійснювати підготовку навчально-методичного забезпечення і проведення семінарських занять, організації самостійної роботи студентів відбувається під час проходження асистентської педагогічної практики, що передбачено навчальним планом третього року навчання (в п'ятому та шостому семестрах) в обсязі 72 год.

Асистентська педагогічна практика проходить у межах навчальних дисциплін підготовки фахівців, що забезпечуються відповідною кафедрою на філологічному факультеті та на інших факультетах університету. Вибір дисциплін, з яких відбуватиметься асистентська педагогічна практика, здійснюється заздалегідь, відповідно до педагогічного навантаження працівників кафедри, як правило, узгоджено із дисциплінами, які викладає науковий керівник, або в межах тематики дисертаційної роботи аспіранта.

Проходження асистентської педагогічної практики передбачає виконання аспірантом таких видів робіт:

- підготовку та проведення семінарських (практичних або лабораторних) занять;
- підготовку навчально-методичного забезпечення семінарських (практичних або лабораторних) занять;
- розробку завдань та організацію самостійної роботи студентів з дисциплін, що викладаються;
- підготовку навчально-методичного забезпечення проведення модульних контрольних робіт з дисциплін, що викладаються;
- підготовку навчально-методичного забезпечення проведення залікових робіт та іспитів з дисциплін, що читаються;
- участь (разом з лектором) у перевірці творчих, контрольних робіт студентів, у проведенні заліків та іспитів для студентів відповідної спеціальності.

Асистентська педагогічна практика відображається у звіті аспіранта і оцінюється призначеним членом кафедри факультету іноземних мов або філологічного. Підсумки асистентської педагогічної практики обговорюються і затверджуються на засіданнях відповідних кафедр під час проміжної атестації аспірантів, а загальні підсумки – затверджуються на засіданні Вченої ради факультету.

7. Проміжна та підсумкова атестації

У процесі підготовки докторів філософії використовують дві форми атестації: проміжна та підсумкова. Відповідно до діючих нормативно-правових документів Міністерства освіти і науки України та Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна підсумкова атестація аспірантів, які завершують навчання за освітньо-науковими програмами доктора філософії, є обов'язковою.

Метою проміжної атестації є контроль за виконанням індивідуального плану аспіранта за усіма складовими, передбаченими навчальним планом. Проміжна атестація включає:

1. Атестацію за теоретичною частиною, що передбачає складання заліків та іспитів відповідно до навчального плану підготовки докторів філософії за спеціальністю Філологія. Проміжна атестація за теоретичною частиною, де передбачені заліки, проводиться викладачами, які проводили заняття, після повного виконання програми освітньо-кваліфікаційного рівня доктора філософії з метою встановлення фактичної відповідності рівня теоретичної підготовки вимогам загальних та фахових компетентностей випускників аспірантури.

2. Науково-дослідницька частина, відповідно до начального плану, передбачає проведення поточної атестації аспірантів раз на рік. Метою проміжкової атестації є контроль за виконанням індивідуального плану науково-дослідницького пошуку та дотриманням графіку підготовки результатів науково-дослідницької роботи.

3. Практична частина, відповідно до начального плану, передбачає проведення асистентської педагогічної практики на другому році навчання і, частково, – третьому. Метою проміжкової атестації за практичною складовою є контроль за виконанням індивідуального плану та набуття аспірантом професійних навичок та вмінь на посаді викладача. Атестація за практичним модулем здійснюється на підставі висновків комісії з проведення захисту асистентської педагогічної практики, яка створюється за розпорядженням декана факультету.

Метою підсумкової атестації є встановлення фактичної відповідності рівня освітньо-наукової підготовки випускників аспірантури вимогам до доктора філософії з філологічних наук. Підсумкова атестація здійснюється за двома напрямками:

1. Оцінювання рівня теоретичної та практичної фахової підготовки.

2. Встановлення відповідності рівня науково-дослідницької підготовки вимогам, що висуваються до доктора філософії з філологічних наук.

1. Оцінювання рівня теоретичної фахової підготовки передбачає складання комплексного підсумкового екзамену відповідно до навчального плану підготовки докторів філософії з філологічних наук (п. 4 цієї ОНП) і проводиться комісією, склад якої та голова призначається наказом відділу аспірантури за поданням декана факультету. Програма комплексного екзамену включає обов'язкову і варіативну частини. Обов'язковий модуль охоплює загальні наукові питання з філології, а варіативна стосується наукових та практичних аспектів відповідно до обраного напрямку дисертаційної роботи.

2. Встановлення відповідності рівня науково-дослідницької підготовки вимогам, що висуваються до доктора філософії за спеціальністю філологія передбачає проведення прилюдного захисту результатів науково-дослідницької роботи, які представлені у вигляді дисертаційної роботи. Підсумкову атестацію здійснює спеціалізована вчена рада, склад якої затверджено Міністерством освіти і науки України на підставі чинних нормативно-правових документів. Нормативною формою підсумкової атестації є захист дисертації на здобуття вченого ступеня доктора філософії з філологічних наук.

На підсумковій атестації оцінюється повний обсяг виконаних робіт та їх відповідність вимогам успішного завершення докторської програми.

На виконання дисертаційної роботи доктора філософії за спеціальністю покладається основна дослідницька та фахова кваліфікаційна функція, яка виражається у здатності, пошукувача ступеня доктора філософії вести самостійний науковий пошук, вирішувати

прикладні наукові завдання і здійснювати їхнє наукове узагальнення у вигляді власного внеску у розвиток сучасної статистичної науки і практики. Вона є результатом самостійної наукової роботи аспіранта і має статус інтелектуального продукту на правах рукопису.

Підсумкова атестація аспірантів, що повністю виконали ОНП підготовки докторів філософії в аспірантурі завершується присвоєнням академічної кваліфікації «доктор філософії з філологічних наук» та врученням диплому встановленого зразка про рівень освіти та кваліфікацію.

8. Внутрішня та зовнішня системи забезпечення якості освітньої та наукової складових підготовки докторів філософії

З метою забезпечення якості освітньої та наукової складових підготовки докторів філософії в аспірантурі передбачається впровадження і реалізація комплексної системи, що поєднує взаємопов'язану сукупність як внутрішніх, так і зовнішніх елементів:

- публікація наукових статей з обраної проблематики дослідження, що відображають результати наукових пошуків аспіранта та написані згідно з вимогами ДАК України; публікація статей у провідних українських та зарубіжних виданнях, що включені до Міжнародних наукометричних баз даних (SCOPUS, Index Copernicus, Web of Science тощо) та мають високий імпакт-фактор, засвідчують відповідний рівень та актуальність виконаних досліджень;

- поглиблення теоретичних знань у галузі філологічних наук та набуття практичних навичок та вмінь під час вивчення навчальних дисциплін уможливорює підвищення якості власних наукових досліджень аспіранта, а також передбачає обов'язкові публікації тематичних статей за проблематикою його дослідження, що включають елементи дослідницьких та комунікаційних компетентностей, одержаних під час вивчення зазначених дисциплін тощо;

- проведення власних аналітичних досліджень є підґрунтям забезпечення якісної складової одержання наукових результатів, що будуть покладені в основу підготовки дисертації, зокрема при виконанні відповідного етапу комплексних науково-дослідних держбюджетних тем філологічного факультету;

- апробація результатів науково-дослідницької роботи під час проведення всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференцій за відповідними тематиками, обговорення матеріалів дослідження на наукових та науково-методичних семінарах і круглих столах із залученням провідних фахівців зі спеціальності, опублікування тез виступів і написання статей за напрямом дисертаційної роботи (відповідно до чинних вимог, затверджених МОН України);

- зовнішнє рецензування і конкурсний відбір статей до друку, що здійснюють провідні фахові видання, у тому числі ті, що видаються в ХНУ ім. В.Н. Каразіна, а також наукові журнали, які включені до Міжнародних наукометричних баз даних, що забезпечує реалізацію принципів впровадження системи якісної перевірки наукового рівня виконаних досліджень, обґрунтованості зроблених висновків та авторських пропозицій щодо вирішення наявних проблем;

- перевірка наукових статей та дисертаційної роботи на наявність плагіату забезпечує дотримання стандартів і вимог щодо самостійності виконання наукового дослідження, індивідуального внеску у вирішення конкретної наукової задачі, а також у теоретичні і / або експериментальні результати, важливі для розвитку наукової галузі науки тощо;

- підготовка і захист звіту з асистентської педагогічної практики; підведення підсумків практики відбувається відкрито і оцінюється з урахуванням своєчасності подання необхідних документів, якості підготовленого звіту, загального відзиву та результатів анкетування студентів. Підсумки асистентської педагогічної практики обговорюються на засіданнях кафедр, а загальні підсумки практики підводяться на засіданнях Вченої ради філологічного факультету;

– проміжна та підсумкова атестації аспірантів. Під час вивчення навчальних дисциплін перевірка засвоєних знань і успішності аспірантів здійснюється із використанням рейтингової системи оцінювання. Підсумкова атестація передбачає прилюдний захист дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії; присвоєння вченого звання доктор філософії за спеціальністю здійснює відповідна спеціалізована вчена рада університету;

– загальний позитивний висновок щодо дисертації засвідчує, що вона має теоретичну та практичну цінність, виконана на належному рівні, являє собою закінчене самостійне наукове дослідження, в якому одержано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретну наукову задачу суттєвого значення для певної галузі науки; або в якому отримані нові науково обґрунтовані теоретичні і (чи) експериментальні результати, що в сукупності є суттєвими для розвитку конкретного напрямку певної галузі науки.

9. Результати навчання та науково-дослідницької діяльності аспірантів

Основні результати навчання та науково-дослідницької діяльності аспірантів мають бути представлені такими складовими:

- Прослуховування навчальних дисциплін обсягом 40 кредитів.
- Складання заліків та екзаменів відповідно до навчального плану теоретичної підготовки.
- Проходження та успішний захист асистентської педагогічної практики.
- Публікація за темою дисертації не менше 5-ти статей у фахових виданнях, з яких не менше як 1 стаття має бути опублікована у виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз даних.
- Апробація результатів дисертаційної роботи шляхом участі в роботі не менше 3-х вітчизняних та міжнародних конференцій.
- Підготовка дисертаційної роботи, яка рекомендована кафедрою до захисту, та прилюдний захист дисертації на спеціалізованій вченій раді університету.

10. Програмні (загальні та фахові) компетентності випускників аспірантури

Розвиток компетентностей є метою навчальних програм. Компетентності формуються в різних навчальних дисциплінах і оцінюються на різних етапах. Програмні компетентності містять 6 блоків: дослідницькі (1), комунікативні (2), управлінські (3), науково-педагогічні (4), етичні (5), спеціальні професійні (6). Структура компетентностей:

1. Дослідницькі компетентності

здатність до критичного мислення, зокрема, вміння застосовувати критичне мислення до аналізу результатів власного наукового дослідження, його наукової новизни, теоретичного і практичного значення	КД-01
уміння з нових дослідницьких позицій формулювати методологічну базу власного наукового дослідження, усвідомлювати його актуальність, мету і значення для розвитку інших галузей науки, національної чи світової духовної культури	КД-02
здатність до участі у міждисциплінарних проектах та вміння використовувати результати наукових досліджень інших галузей науки для досягнення цілей власного наукового дослідження	КД-03
уміння ефективно використовувати сучасну методологію наукового пізнання та новітні методи наукових досліджень	КД-04

ініціювати, організовувати та проводити комплексні теоретичні та експериментальні дослідження в галузі науково-дослідницької та інноваційної діяльності, які приводять до отримання нових знань	КД-05
проводити власні оригінальні наукові дослідження, які містять наукову новизну, мають важливе теоретичне та практичне значення	КД-06
уміння кваліфіковано відобразити результати наукових досліджень у наукових статтях та тезах, опублікованих як у фахових вітчизняних виданнях, так і у виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз	КД-07
здатність професійно презентувати результати своїх досліджень на міжнародних наукових конференціях, семінарах для вітчизняного та світового співтовариства	КД-08
уміння працювати з літературними каталогами, базами даних зі спеціальності та наукометричними базами	КД-09
володіти навичками застосування синергетичної методології у науково-дослідницькій та педагогічній діяльності, знаннями про фундаментальні засади сучасної наукової картини світу	КД-10
знання історії галузі науки, за якою здійснюються власні дослідження, усвідомлення місця результатів власного наукового дослідження у суспільному житті	КД-11

2. Комуникативні компетентності

здатність вільно застосовувати українську, російську та західноєвропейські (в першу чергу – англійську) мови в науковій роботі, науково-педагогічній та інноваційній діяльності, в практиці повсякденного спілкування в режимі реального часу	KK-01
здатність написання українською, російською та західноєвропейськими мовами власних наукових творів різного змісту та обсягу (наукова стаття, автореферат, тези конференції, наукова доповідь, запит на науковий грант, договір про співпрацю, звіт з наукової роботи, дисертація тощо)	KK-02
здатність написання українською, російською та західноєвропейськими мовами власних науково- педагогічних творів різного змісту та обсягу (робоча навчальна програма, текст лекції, розділи в навчальному посібнику, підручнику тощо)	KK-03
здатність усно практично використовувати іноземну мову у науковій, інноваційній діяльності та педагогічній діяльності (усний виступ на конференції, використання іноземної мови у ділових переговорах щодо комерціалізації результатів наукового дослідження, консультування студентів іноземною мовою тощо)	KK-04
уміння та навички використовувати сучасні інформаційні та комунікативні технології при спілкуванні, обміні інформацією, зборі, аналізі, обробці, інтерпретації даних та представленні результатів	KK-05
здатність працювати із наукометричними базами даних з метою виконання власного наукового дослідження та вміння використовувати інтернет-технології для організації і забезпечення власної наукової, педагогічної та інноваційної діяльності, у підготовці наукових публікацій, звітів, ділової та особистої документації	KK-06
здатність до практичного використання у власній педагогічній діяльності інформаційних технологій дистанційного навчання, у організації та проведенні наукових заходів (конференції, наукові семінари, майстер-класи тощо)	KK-07
спроможність ефективно працювати в команді	KK-08
уміння ефективно працювати самостійно	KK-09
уміння працювати з експертами	KK-10

3.Управлінські компетентності

здатність брати участь у організації роботи кафедри, факультету, університету, знати та розуміти принципи організації роботи науково-дослідного сектору, науково-дослідної теми за профілем навчання (розподіл функціональних обов'язків, технічне завдання НДР, місце науково-дослідного сектору у системі наукової роботи факультету та університету тощо)	KY-01
знати принципи фінансування НДР та структуру кошторисів на її виконання, вміння підготувати запит на отримання фінансування, звітну документацію	KY-02
знати основи управління науково-дослідною роботою факультету й університету (план роботи, регламент, індикатори)	KY-03
уміння формувати команду дослідників для вирішення локальної задачі (проведення експерименту, збору інформації, підготовки пропозицій)	KY-05

4. Науково-педагогічні компетентності

здатність брати участь у організації науково-педагогічної роботи профільної кафедри, знати та розуміти принципи організації роботи профільної кафедри (розподіл функціональних обов'язків, розподіл педагогічного навантаження, місце кафедри у системі науково-дослідної роботи факультету й університету)	КНП-01
практичне вміння створювати власні науково-педагогічні твори за профілем кафедри (робоча навчальна програма, конспект лекцій, навчально-методичний комплекс, розділи навчально-методичного посібника, навчального посібника, підручника, практикуму, вміння провадити, практичні, семінарські заняття, консультації, керувати самостійною роботою тощо)	КНП-02
вміння планувати і ефективно використовувати час у науковій та педагогічній роботі	КНП-03

5. Етичні компетентності

дотримуватись норм наукової етики щодо здійснення наукової діяльності та проведення власного наукового дослідження	КЕП -01
знати й коректно посилатись на розробки вітчизняних та зарубіжних вчених, наукові школи та фундаментальні праці у галузі дослідження, формулювати мету власного наукового дослідження як складову загальнофілологічного процесу	КЕП-02

6. Спеціальні професійні

здатність використовувати сучасні методи та методики при викладанні теоретичного предметного матеріалу у вищому навчальному закладі;	КД-01
володіння знаннями в сфері викладання української / російської / західноєвропейської мови та літератури як іноземної в обсязі, необхідному для здійснення професійної діяльності;	КД-02
здатність демонструвати поглиблені знання у галузі філології;	КД-03
застосовувати широке коло методів та методик аналізу художніх текстів;	КД-04
володіння навичками самостійного дослідження системи основних закономірностей функціонування літератури в синхронічному і діахронічному аспектах	КД-05
здатність планувати та організовувати філологічні дослідження, формулювати дослідницькі гіпотези та визначати способи їх перевірки;	КД-06
володіння поглибленими знаннями в галузі сучасних інформаційних технологій в обсязі, необхідному для здійснення професійної діяльності.	КД-07

11. Урахування відповідності запланованих результатів навчальної та наукової діяльності потребам ринку праці та потенційним роботодавцям

У сучасних суспільствах відбувається швидке оновлення системи знання та розвиток дослідницької методології. Крім того, наукові та навчальні інститути, структури державного управління постійно підвищують вимоги щодо кадрового забезпечення своєї діяльності. У зв'язку з цим з боку ринку праці та потенційних роботодавців підвищується зацікавленість до

залучення фахівців найвищої кваліфікації, тобто третього освітньо-наукового рівня вищої освіти, якому відповідає ступінь вищої освіти доктора філософії з відповідної спеціальності. Вимоги ринку інституціоналізовані у Класифікаторі професій ДК 009:2010, затвердженого Наказом № 327 Держспоживстандарту України від 28.07.2010, та Наказом №457 Держспоживстандарту України від 11.10.2010, та окреслюють сфери діяльності випускників аспірантури, серед яких діяльність: в галузі вищої освіти (85.4), наукових досліджень та розробок (72), в інших професійних, технічних та наукових видах діяльності (74) – (табл. 3).

Таблиця 3

Класифікація професій, що відповідає ОНП підготовки докторів філософії за спеціальністю Філологія

2310.2	Викладач вищого навчального закладу
2310.2	Асистент
2412.2	Аналітик у сфері професійної зайнятості
2419.3	Консультант в апараті державної влади, виконкому
2444.1	Молодший науковий співробітник (філологія, лінгвістика та переклади)
2444.1	Науковий співробітник (філологія, лінгвістика та переклади)
2444.1	Науковий співробітник-консультант (філологія, лінгвістика та переклади)
2444.1	Філолог-дослідник
2444.2	Філолог
2451.1	Літературознавець
2451.2	Редактор науковий, редактор літературний
2444.2	Перекладознавець

Таким чином, заплановані результати навчальної та наукової підготовки фахівців вищого рівня можуть бути цікаві та затребувані такими суб'єктами ринку праці, потенційними роботодавцями, як:

1. Суб'єкти сфери освіти, зокрема ВНЗ, – це одні з багатьох потенційних роботодавців, які вимагають від працівників не тільки високого рівня виконавчої дисципліни та ґрунтовної теоретичної бази. Сучасні викладачі – це мобільні, комунікабельні, творчі особистості, які вмюють швидко і якісно вирішувати завдання в умовах динамічного середовища, володіють практичними навичками та іноземною мовою, здатні підвищувати свій професійний рівень тощо. Складові вищеозначеної освітньо-наукової програми дозволяють сформуванати викладача нової генерації, а саме:

- вивчення аспірантом нормативних навчальних дисциплін та дисциплін за вибором забезпечують підвищення професійної-майстерності аспірантів у майбутній викладацькій діяльності за спеціальністю в галузі філологічних наук та набуття ними додаткових загальних і фахових компетенцій (поглиблення теоретичних та методологічних засад філології як науки; поглиблення філософської підготовки, що орієнтовані на професійну діяльність та удосконалення професійної іноземної мови);

- проходження асистентської педагогічної практики дає можливість набутти досвіду педагогічної та навчально-методичної роботи у вищих навчальних закладах, розвинути професійно-педагогічні компетентності, оволодіти технологіями проведення навчальних занять та підготовки навчально-методичних матеріалів за курсами дисциплін, що читаються у ВНЗ;

- науково-дослідницькі компетентності, набуті в ході здійснення самостійного наукового пошуку, що забезпечуватиме тісний зв'язок сучасної науки і практики з навчальним процесом і дасть можливість підвищити рівень ефективності підготовки сучасного філолога.

2. Для роботодавців, якими є науково-дослідні установи НАН України, а також науково-дослідні функціональні підрозділи міністерств і відомств, затребуваними є фахівці, що володіють глибокими теоретичними знаннями, уміннями та навичками аналізу явищ культури та

мистецтва, вміють самостійно здійснювати наукові дослідження, отримувати наукові результати, продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми, пов'язані з аналізом та оцінюванням естетичних явищ та процесів. Науково-дослідницька складова підготовки фахівця вищої кваліфікації дозволяє задовольнити потреби вищеназваних роботодавців, а саме через набуття аспірантом фахових компетенцій щодо організації філологічних досліджень; опрацювання та аналізу літературознавчої інформації; здійснення теоретичних узагальнень, філологічної експертизи, підготовки наукових, аналітичних звітів та наукових публікацій.

3. Висококваліфіковані дослідників-філологи і перекладачі є затребуваними в реалізації міжнародних наукових проєктів, в діяльності міжнародних організацій.

12. Перспективи працевлаштування випускників аспірантури

Результатами виконання ОНП підготовки докторів філософії за спеціальністю Філологія є присвоєння їм відповідної академічної кваліфікації згідно Класифікатору професій ДК 003:2010, затвердженого Наказом Держспоживстандарту України від 28.07.2010 за № 327. Враховуючи реальні потреби ринку праці, випускники аспірантури мають такі перспективи працевлаштування (табл. 4):

1. Посади асистента, викладача, доцента кафедри вищого навчального закладу (викладання теоретичних і практичних філологічних дисциплін).

2. Посади філолога-дослідника, філолога, літературознавця, перекладознавець, молодшого наукового та наукового співробітника, наукового співробітника-консультанта науково-дослідницької установи, як-то: Інститути мови і літератури НАН України.

3. Посади редактора наукового, редактора літературного в літературно-видавничій галузі, у друкованих та електронних засобах масової інформації, PR-технологіях, у різноманітних фондах та фундаціях гуманітарного спрямування, музеях, мистецьких і культурних центрах тощо.

4. Посада філолога-аналітика або перекладознавець в сфері професійної зайнятості у структурних підрозділах, що опікуються питаннями освіти, науки і культури, молоді, сім'ї, релігії тощо.

5. Посада консультанта і перекладознавець в апараті державної влади, виконкому в системі державного управління та місцевого самоврядування (Міністерства, відомства, державні адміністрації тощо), Державної служби зайнятості, Служби безпеки України тощо.

Таблиця 4.

Показчик професійних назв робіт за кодами професій, що відповідає ОНП підготовки докторів філософії за спеціальністю Філологія (фрагмент)

КОДКП	КОД ЗКПШТР	ВИПУСК ЄТКД	ВИПУСК ДКХП	ПРОФЕСІЙНА НАЗВА РОБОТИ
2310.2	20199			Асистент
2310.2				Викладач вищого навчального закладу
2444.1				Молодший науковий співробітник (філологія, лінгвістика та переклади)
2444.1	23667	-		Науковий співробітник (філологія, лінгвістика та переклади)
2444.1				Науковий співробітник-консультант (філологія, лінгвістика та переклади)
2444.1				Філолог-дослідник
2444.2				Філолог
2451.1				Літературознавець
2451.2	24553		18	Редактор науковий, редактор літературний
2412.2				Аналітик у сфері професійної зайнятості
2419.3			76	Консультант в апараті державної влади, виконкому
2444.2	24316		1	Перекладознавець

13. Розподіл змісту освітньо-наукової програми та навчальний час за дисциплінами підготовки

Назва дисципліни	Загальний обсяг	
	кредитів	годин
<i>Нормативні навчальні дисципліни</i>		
Філософські засади та методологія наукових досліджень	5	150
Іноземна мова	10	300
<i>Дисципліни вибору ВНЗ</i>		
Парадигми сучасної філології	3	150
Підготовка наукових публікацій та презентація результатів досліджень	4	120
<i>Дисципліни вільного вибору аспіранта</i>		
Загальні теорії мови і лінгвoseміотика	3	90
Лексикологія і стилістика (англ. / нім.)	3	90
Когнітивна лінгвістика і лінгвоконцептологія	3	90
Прагмалінгвістика і дискурсологія	3	90
Контрастивна лінгвокультурологія і лінгвосинергетика	3	90

Теоретична граматики та історія германських мов (англ. / нім.)	3	90
Типологія стилів і напрямів	3	90
Інтерпретація художнього твору	3	90
Історико-літературні та теоретичні вектори	3	90
Історія перекладу: теоретичні та прикладні аспекти	4	120
Загальна теорія перекладу	5	150
Перекладознавчі дослідження у поліпарадигмальному та міждисциплінарному вимірах	5	150
Жанрові теорії перекладу: художній та галузевий переклад	4	120
Міфопоетика зарубіжної літератури XX–XXI ст.	6	180
Інтертекстуальність художнього тексту	6	180
Тенденції розвитку сучасної англомовної літератури в контексті мультикультуралізму XX–XXI ст.	6	180
Герменевтичний аналіз художнього тексту	6	180
Слово у лінгвокультурологічному вимірі	6	180
Українські соціальні діалекти	6	180
Методи лінгвістичних досліджень	6	180
Актуальні проблеми семантичних досліджень	6	180
Функціоналізм як альтернативна лінгвістична парадигма	6	180
Українська постмодерна проза	6	180
Аксіологічний вимір аналізу ранньомодерного тексту	6	180
Рецепція Біблії в українській літературі XIX–XXI століть	6	180
Інтертекстуальність поетичного тексту (на матеріалі англійської лірики першої половини XX ст.)	6	180
Жанрова система малої прози в російській літературі кінця XIX – першої половини XX століття: новації, типологія, динаміка	6	180
Проблема авторської свідомості у російській літературі XX ст.	6	180
	18	540
Разом	40	1200

4. Анотації дисциплін *Нормативні навчальні дисципліни*

«Філософські засади та методологія наукових досліджень»

Мета: ознайомлення зі специфікою філософського осягнення світу, формування наукового світогляду та методологічної культури дослідника, засвоєння сучасних методологічних принципів наукового дослідження.

Предмет: методи, форми та специфіка наукового пізнання.

Зміст курсу:

Наука як соціокультурний феномен. Етика науки. Філософський портрет ученого. Професійна і соціальна відповідальність вченого.

Виникнення та еволюція науки. Класифікація наук і проблема періодизації історії науки. Багатоманітність форм знання. Особливості наукового пізнання. Динаміка наукового знання. Наука й наукові дослідження в сучасному світі.

Наукове знання як система, його особливості та структура. Теоретичні й методологічні принципи науки. Види та ознаки наукового дослідження. Методологія і методи наукових досліджень. Класифікація методів. Філософські методи пізнання. Загальнонаукові методи і прийоми дослідження. Нормативний характер методологічних принципів науки. Загальнонаукові методологічні принципи як вимоги до наукової теорії. Змістовний і формальний типи методології. Емпіричний і теоретичний рівні наукового пізнання. Функції філософії в науковому пізнанні.

Основні методологічні програми сучасності: індуктивізм, фальсифікаціонізм, конвенціоналізм, історизм. Внесок у розвиток методології науки неопозитивістів Б. Рассела, М. Шліка, Л. Вітгенштейна, Р. Карнапа, Ф. Франка. Концепція розвитку наукового знання К. Поппера, еволюційна модель Ст. Тулміна. Філософія науки в роботах Г. Башляра і А. Уайтхеда. Концепція «нового раціоналізму». Методологічні ідеї у філософії структуралізму, феноменології та герменевтики. Релятивність норм пізнавальної діяльності (М. Полані). Еволюційна епістемологія і еволюційна програма Ст. Тулміна. Історико-еволюціоністський напрям (Т. Кун). Логіко-нормативна модель зростання знання в науково-дослідницькій програмі І. Лакатоса. Плюралізм в епістемології П. Фейєрабенда. Тематичний аналіз науки (Дж. Холтон).

Загальна характеристика процесів наукового дослідження. Формулювання теми наукового дослідження та визначення робочої гіпотези. Визначення мети, завдань, об'єкта й предмета дослідження. Виконання теоретичних і прикладних наукових досліджень. Науковий закон. Наукова гіпотеза. Наукова теорія. Експеримент у науці. Пошук інформації у процесі наукової роботи. Види наукових публікацій. Наукова монографія. Наукова стаття. Тези наукової доповіді (повідомлення). Наукова доповідь (повідомлення).

Стиль наукового мислення як конкретно-історичний спосіб існування ідеалів і норм наукового дослідження, що відповідає науковій картині світу свого часу. Методологічні принципи як складова стилю наукового мислення, історичний характер методологічних принципів конкретних наук, їх евристична роль. Філософська методологія та її застосування у сфері соціально-гуманітарного знання. Організація наукової діяльності в Україні.

Місце у структурно-логічній схемі: читається в першому семестрі першого року навчання.

«Іноземна мова»

Мета: формування необхідної для науковця комунікативної спроможності в усній та письмовій формах в межах тематики, що визначається практичними потребами науково-педагогічної діяльності в галузі філологічної науки та освіти.

Предмет: академічна і науково-професійна іноземна письмова і усна мова.

Зміст курсу:

анотування наукової філологічної інформації; реферування наукової філологічної інформації; наукове творче письмо: особливості лексики і стилю; структура, лексика і текст наукового листування; структура, лексика і текст наукової доповіді;

структура і лексика графічної і голосової презентації наукового повідомлення; структура, лексика і текст стендової доповіді; академічна іноземна мова; структура, лексика і текст наукової статті. Іншомовна комунікація у науково-педагогічному спілкуванні.

Місце у структурно-логічній схемі: читається на першому році навчання.

Дисципліни вибору ВНЗ

«Парадигми сучасної філології»

Мета: формування загального розуміння найбільш важливих методологічних засад наукового дослідження мови і літератури шляхом засвоєння знань про домінуючі парадигми філологічних студій. Створення умов для глибокого переосмислення теоретичних засад власного дослідження і адаптування загальних методологічних принципів лінгвістики до вирішення конкретних науково-пошукових завдань аспіранта.

Предмет: парадигмальні характеристики провідних підходів мовознавчих і літературознавчих студій у сучасній науці.

Зміст курсу:

Поняття про наукову парадигму як методологічну вісь дослідження. Парадигми і субпарадигми сучасного мовознавства. Структуралізм vs. Функціоналізм: моделі відносин суб'єкта і об'єкта пізнання; уявлення про принципи системної організації об'єкта дослідження; одиниці і методи аналізу об'єкта.

Когнітивна субпарадигма функціоналізму. Основні поняття когнітивної лінгвістики. Когнітивні структури та їх роль у комунікативній діяльності людини: природа, форми, моделі організації, мовне втілення. Когнітивні операції.

Комунікативна субпарадигма функціоналізму. Комунікативна функція мови. Телеологічність мовлення. Моделі мовної комунікації: кодова, інференційна, інтерактивна. Домінуючі напрями розвитку комунікативно-функціональної науки: прагмалінгвістика, соціолінгвістика, дискурсологія, аналіз дискурсу. Проблеми міжкультурної комунікації. Лінгвоперсонологія.

Когнітивно-дискурсивна субпарадигма в лінгвістиці. Мова, мовлення, дискурс: об'єкт, предмет та одиниці аналізу. Системність у мові й мовленні.

Дискусійні проблеми неklasичної наратології. Когнітивна наратологія. Концепція Моніки Флудерник. Наратія у драмі й міметичних мистецтвах. Драматургічна дискурсія як міметична репрезентація перформативів

Перформативний дискурс і автореферентність. Метанаративність в художньому тексті.

Місце у структурно-логічній схемі: читається на першому році навчання.

«Підготовка наукових публікацій та презентація результатів досліджень»

Мета: формування універсальних навичок дослідника, а саме, здатності підготувати науковий продукт (статтю, тези, науковий проект, дисертацію, автореферат, рецензію / відгук) та презентувати його науковій спільноті.

Предмет: стандарти усної та письмової презентації власного наукового продукту в Україні та поза її межами.

Зміст курсу:

Усна (мультимедійна презентація) та письмова (реферат, стаття, тези, науковий проект, дисертація, автореферат, рецензія, відгук) презентація результатів власного наукового дослідження. Управління науковими проектами та/або написання пропозицій на фінансування наукових досліджень, реєстрації прав інтелектуальної власності. Наукова етика (запобігання плагіату).

Застосування сучасних інформаційних технологій у науковій діяльності, організації та проведенні навчальних занять.

Підготовка наукових публікацій у фахових виданнях України та наукоємних журналах світу.

Оформлення результатів дисертаційних досліджень. Принципи написання тексту дисертації та автореферату. Етапи підготовки дисертації до подання до захисту у спеціалізованій раді.

Місце у структурно-логічній схемі: читається у першому семестрі першого року навчання.

Дисципліни вибору аспіранта

«Загальні теорії мови і лінгвoseміотика»

Мета: формування загального розуміння найбільш важливих проблем мови й мовлення, лінгвoseміотики та історії розвитку лінгвістичних теорій. Створення умов для переосмислення теоретичних засад власного дослідження і адаптування загальних теорій мовознавства до вирішення конкретних науково-пошукових завдань аспіранта.

Предмет: провідні лінгвістичні і лінгвoseміотичні теорії та історія їхнього розвитку.

Зміст курсу:

Античні традиції мовознавства. Мовознавство в XIX ст. Порівняльно-історичний метод. Історія мов і історія народів у концепції Ф.Ф. Фортунатова. Молодограматики.

Психологізм; натуралізм; логіцизм. Філософсько-лінгвістична концепція В.Гумбольдта та її значення для розвитку мовознавства.

Структуралізм у мовознавстві. Лінгвістична концепція Ф. де Сосюра. Сосюріанство і постсосюріанство. Г. Гійом. Основні напрямки і школи структуралізму: глосематика, празький лінгвістичний гурток, лондонська школа, дескриптивізм. Сучасний стан загального мовознавства: підходи, парадигми та субпарадигми

Соціолінгвістика і психолінгвістика XX ст. Етнографічна лінгвістика. Соціолінгвістика XX –XXI ст. Теорії міжкультурної комунікації

Передвісники системно-функціонального і когнітивно-дискурсивного принципів вивчення мови (І.О. Бодуен де Куртене). Харківська лінгвістична школа: мова і мислення у вченні О.О. Потебні та його роль у розвитку вітчизняного мовознавства

Мова і мовлення. Система і структура мови. Мовні одиниці і рівні. Система мовлення. Функції мовлення. Мовленнєво-мисленнєва діяльність. Породження і сприйняття мовлення. Польові моделі мови.

Семіотична природа мови. Слово як знак. Теорії слова. Співвідношення форми і значення слова.

Лексична семантика. Слово і поняття. Теоретичні засади номінації та референції. Компонентний аналіз значення. Парадигматика і синтагматика мовного знака. Семантична метамова. Номінативне поле концепта.

Проблеми опису мови у функціональному аспекті. Складові комунікативного акту. Функції природної мови.

Ономасіологічний (від функції до форми мовного виразу) та семасіологічний підходи (від форми мовного виразу до функції).

Поняття ситуації: референтна та комунікативна ситуація. Складники комунікативної ситуації. Ситуація і контекст.

Невербальна семіотика у співвідношенні з вербальною. Методологічні основи аналізу невербальних компонентів комунікації. Універсальні та етнопецифічні характеристики невербальних компонентів комунікації.

Дискурсивна особистість у світлі теорії полікодовості комунікативного процесу.

Міжкультурні аспекти теорії дискурсивної взаємодії різних кодових систем. Двоїста природа невербальних компонентів комунікації. Норма використання невербальних компонентів комунікації в англomовному дискурсі. Принципи взаємодії вербальних і невербальних компонентів комунікації. Паралінгвістичні номінації у тексті.

Місце у структурно-логічній схемі: читається на першому році навчання.

«Лексикологія і стилістика (англ. / нім.)»

Мета: розвиток у аспірантів творчого наукового мислення, ознайомлення з різними методами семасіологічного, ономасіологічного та лінгвостилістичного дослідження, вивчення стилю у всіх його варіаціях, розвиток умінь робити самостійні узагальнення і висновки зі спостережень над лексичним, мовностилістичним та текстовим матеріалом, на основі поглибленого і усебічного вивчення конкретних фактів словникового складу встановлювати загальну характеристику сучасного стану словникового складу англійської/німецької мови, специфічних його особливостей, структурних моделей слів, продуктивних типів і засобів словотвору в сучасній німецькій мові, системного характеру лексики і закономірностей, що зумовлюють її своєрідність; систематизувати стилістичні ресурси фонетичних, лексичних, морфологічних, синтаксичних мовних засобів, висвітлювати закономірності їх функціонування на рівні тексту і дискурсу.

Предмет: словниковий і фразеологічний склад сучасної англійської/німецької мови, стилістичні ресурси її фонетичної, граматичної та лексичної систем; стилістика тексту

Зміст курсу:

Слово як основна номінативна одиниця мовної діяльності. Лексичне значення слова. Синтагматичні зв'язки слів у лексико-семантичній системі мови. Парадигматичні зв'язки слів у лексико-семантичній системі мови. Епідигматичні зв'язки слів у лексико-семантичній системі мови. Семантична деривація або змінювання значення слова.

Словотвір як відносно самостійна дисципліна. Рухомість лексико-семантичної системи мови. Лексичні запозичення.

Професійно-соціальна диференціація словникового складу. Територіальна диференціація словникового складу німецької мови.

Загальні проблеми фразеології. Спирні питання фразеології та її текстотвірні потенції.

Лексикографія.

Базові поняття стилістики. Предмет, завдання і види стилістики. Стилiстика як наукова дисциплiна. Зв'язок стилістики з іншими науками. Мікростилістика як підсистема стилістики (фоностилістика, граматична стилістика, лексична стилістика).

Стилiстичні фігури з макро- і мікростилістичної точок зору. Засоби виразності. Образність на основі переносного значення (або заміни понять). Засоби вираження іронії і сатири.

Синтаксичні засоби виразності.

Макростилістика як підсистема стилістики. Лінгвостилістична інтерпретація тексту. Композиція тексту як лінгвостилістичне явище. Типи висунення як стилістичні фігури змістової організації тексту високого рівня.

Місце у структурно-логічній схемі: читається на першому році навчання.

«Когнітивна лінгвістика і лінгвоконцептологія»

Мета: ознайомлення аспірантів зі станом знання у галузі когнітивної лінгвістики, концептології та когнітивної лінгвокультурології, а також подальше формування навичок наукового мислення та вмінь аналізу емпіричного матеріалу.

Предмет: значення мовних одиниць з позицій когнітивного підходу (реперзентаційний та діяльнісний напрями)

Зміст курсу:

Когнітивна лінгвістика. Історія виникнення та становлення, засадничі теоретичні положення та основні напрями. Когнітивна семантика: теорія образ-схем, енциклопедична семантика, категоризація та ідеалізовані когнітивні моделі, лексична когнітивна семантика / концептологія, теорія концептуальної метафори, теорія концептуальної інтеграції. Когнітивна граматика: іконічність, фон/ фігура, конструювання, перспектива, профіль / база, ком позиційність; конструкційні граматики

Лінгвоконцептологія. Репрезентаційне vs. динамічне тлумачення концепту: філософсько-методологічні основи, природа, структура / принципи організації, форми існування, співвідношення концепту і поняття / концепту і значення, мовне втілення, методики лінгвістичного аналізу. Репрезентаційна методологія: концепт як символічна; концепт як ментальна репрезентація об'єктивної дійсності; концепт як логічне поняття; концепт як логіко-психологічна ментальна структура; концепт як константа культури; концепт як культурно марковане поняття; концепт як ідеальний об'єкт мислення, опосередкованого; концепт як лінгвокогнітивний конструкт, що відбиває світобачення автора художнього тексту; концепт як продукт тілесного досвіду людини. Діяльнісна методологія: концепт як динамічна одиниця психічних ресурсів, що конструюється у процесі наділення мовної форми значущістю в ситуації комунікативної взаємодії, концепт як перцептивно-афективно-когнітивне утворення.

Когнітивна лінгвокультурологія. Лінгвокультурний підхід до вивчення концептів: загальна характеристика та теоретичний інструментарій. Методики моделювання лінгвокультурних концептів

Місце у структурно-логічній схемі: читається на другому році навчання (3-й семестр).

«Прагмалінгвістика і дискурсологія»

Мета: засвоєння і поглиблення знань про когнітивно-комунікативні підходи до вивчення мови – прагматичний і дискурсивний, зокрема про комунікативну діяльність мовної особистості у дискурсі, особливості конструювання смислів, реалізації мовленнєвих актів, імплікатур, стратегій і тактик, а також про соціолінгвістичні й етнокультурні характеристики дискурсу.

Предмет: дискурс, мовна особистість у дискурсі, мовленнєві акти, імплікатури, стратегії і тактики дискурсу.

Зміст курсу:

Філософські й семіотичні витоки лінгвістичної прагматики. Семіотика Ч.У. Морріса і Ч.С. Пірса. Логічний позитивизм (Р. Карнап, Б. Рассел). Основні поняття логічної семантики: пропозиція, референція, пресуппозиція. Поширення прагматичного вчення у лінгвістиці.

Теорія мовленнєвих актів. Поняття мовленнєвого акту та його компоненти. Класифікація мовленнєвих актів. Умови успішності основних іллокутивних типів. Перформативні мовленнєві акти. Індиректні мовленнєві акти. Теорія імплікатур. Прагматичне значення. Поняття інтенції. Принцип і максими кооперації. Типи імплікатур. Три етапи розвитку лінгвопрагматики.

Теоретичні витоки теорії дискурсу. Одиниці, система і структура дискурсу. Дискурс і теорія мовленнєвої діяльності. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен. Типології дискурсу. Текст і дискурс. Категорії дискурсу. Конструювання смислів у дискурсі. Принципи кооперації та ввічливості в дискурсі (максими дискурсу).

Людина і її дискурс. Дискурс і мовна / дискурсивна особистість. Моделювання мовної/дискурсивної особистості. Дискурс і суспільство. Дискурс і влада. Етнокультурні проблеми дискурсу. Діахронічні студії дискурсу.

Лінгвістичні підходи до поняття стратегії. Мовленнєві стратегії. Стратегії ввічливості. Комунікативні стратегії: типологія. Поняття дискурсивної стратегії. Структура дискурсивної стратегії.

Місце у структурно-логічній схемі: читається на другому році навчання.

«Лінгвосинергетика і контрастивна лінгвокультурологія»

Мета: набуття знань про синергетику як методологію лінгвістики, систематизація закономірностей синергетичних процесів на рівні мови, тексту і дискурсу; поглиблення знань про співвідношення «мова і культура» у контрастивному вимірі, про існуючі підходи порівняльного мовознавства та лінгвістичні універсалії; про запобігання і нейтралізацію міжмовних і міжкультурних контрастів у вивченні іноземних мов, у перекладі та у міжкультурній комунікації.

Предмет: синергетика як методологія і метод дослідження, її базові поняття; контрастивна лінгвокультурологія як синтез поглядів на міжмовні/міжкультурні контрасти у теорії перекладу, типологічній лінгвістиці, лінгвокраїнознавстві, етнопсихолінгвістиці, теорії міжкультурної комунікації.

Зміст курсу:

Синергетика як міждисциплінарна наука і універсальний метод дослідження. Базові поняття і основні положення синергетики. Науковий та епічний дискурс у світлі лінгвосинергетики. Лінгвосинергетика і лінгвофілософія, психолінгвістика і квантитативна лінгвістика.

Актуальний стан лінгвосинергетичних розробок в українській і зарубіжній філології, українська школа лінгвосинергетики.

Самоорганізація тексту / дискурсу: загальні поняття і підходи до аналізу. Стилїстична і когнітивна синергетика.

Теоретичні підходи порівняльного мовознавства. Особливості контрастивної лінгвістики. Лінгвокультурологія. Різні грані проблеми «мова і культура». Контраст як основна одиниця контрастивної лінгвокультурології. Контрасти в теорії перекладу, лінгвокраїнознавстві, етнопсихолінгвістиці, теорії міжкультурної комунікації.

Лінгво-, дискурсивно-, та культурно-специфічні смисли, реалії, культурно значущі оніми.

Типологія міжкультурної комунікації. «Очужиння» як основна особливість МКК. Поняття «чужого». Зміщення в структурі акту комунікації під діянням «очужиння»: чинники «Комунікант», «Тезаурус», «Діяльність», «Ситуація», «Тема», «Код». Міжкультурне непорозуміння та його різновиди.

Місце у структурно-логічній схемі: викладається на другому році навчання.

«Теоретична граматики та історія германських мов (англ. / нім.)»

Мета: систематизація знань про особливості становлення форм існування сучасної англійської/німецької мови, про основні характеристики історичної динаміки системи германських мови та відмітні риси розвитку кожного рівня цієї системи, надбання знань системної організації фонетичного аспекту мови, поглиблення і систематизація знань про сучасний стан наукового знання у галузях теоретичної граматики, теоретичної фонетики та історії германських мов.

Предмет: теоретичні системи, що пояснюють граматичну та фонетичну будову сучасної англійської / німецької мови, а також фонетичні, граматичні та лексичні процеси розвитку цих мов.

Зміст курсу: Теоретична граматики сучасної англійської / німецької мови (парадигми граматичного опису, об'єкт, предмет, мета і завдання курсу теоретичної граматики сучасної англійської / німецької мови; граматичні категорії сучасної англійської / німецької мови; проблема виокремлення частин мови; новітні підходи до аналізу частин мови (ономасіологічній, дискурсивній, когнітивній; одиниці синтаксичного рівня; конструкційний, семантичний, комунікативний та прагматичний синтаксис англійського / німецького речення). Теоретична

фонетика сучасної англійської / німецької мови. Історія германських мов (сучасна англійська / німецька мова і прагерманські мови; розвиток фонетичної, лексичної та граматичної систем англійської мови).

Місце у структурно-логічній схемі: читається у четвертому семестрі другого року навчання.

«Типологія стилів і напрямів»

Мета: формування фундаментальних уявлень про естетичні тенденції у стилях і напрямках античної, середньовічної, ренесансної, просвітницької, барокової, класицистичної, сентименталістської, романтичної, реалістичної, натуралістичної, декадансної, модерністської, авангардистської, постмодерністської літератур; ознайомлення аспірантів із своєрідністю втілення певного стилю і напрямку у літературному творі.

Предмет: аналіз творів китайської, арабської, грецької, італійської, японської, німецької, французької, англійської, іспанської, американської, латино-американської літератур з точки зору еволюції мистецтва.

Зміст курсу:

Давньогрецька, давньоримська, середньовічна традиція. Формування національних літератур: гуманізм у філософсько-етичній концепції Данте, Боккаччо і Петрарки: «північний гуманізм» Роттердамського; ідіостиль Рабле; ідейний Decasibus Марло та Шекспіра; витоки бароко в іспанській літературі. Бароко як світогляд і стиль: ознаки та характеристики. Класицизм та бароко, теорія класицизму у творах Мольєра; здобутки іспанського бароко; запозичення французькими письменниками іспанських тем. Просвітництво: класицизм, сентименталізм, рококо, передромантизм; енциклопедисти. Романтизм: типологічна спільність та національна своєрідність моделей романтизму в англійській, німецькій, французькій американській, польській літературах; естетика єнського та гейдельберзького гуртків німецьких романтиків; «Озерна школа» англійських романтиків; байронізм; проблема романтичного історизму; стиль історичного романтичного роману та соціально-психологічного роману; традиції та новаторство в американській поезії другої половини XIX століття.

Концепція критичного реалізму XIX ст.: специфіка французького соціального роману; специфіка англійської соціально-психологічної прози. Доба декадансу: натуралізм; вплив імпресіонізму на літературу; течії символізму і декадентства; концепція неоромантизму; естетизм. Концептуальність модернізму і авангардизму: спільне й відмінне. Модернізм та його течії: символізм, акмеїзм, імажизм, експресіонізм, фройдизм, прийом «потік свідомості». Авангардизм: футуризм, сюрреалізм, дадаїзм, унанімізм, ОБЕРІУ, кубізм. Феномен екзистенціалізму. Поставангардизм; його течії: «розбите покоління», «сердиті молоді люди», «театр абсурду», школа «нового роману». Естетика постмодернізму.

Місце у структурно-логічній схемі: читається на першому році навчання у другому семестрі.

«Інтерпретація художнього твору»

Мета: формування фундаментальних уявлень про інтерпретацію художнього твору з позицій різних методологій; комплексний літературознавчий аналіз художніх творів; засоби реалізації поетикальних властивостей художніх текстів зарубіжних авторів XX – поч. XXI ст.

Предмет: інтерпретація художнього твору, розвиток української і світової літературознавчої думки, літературно-художній твір, зміст і форма літературно-художнього твору, літературно-художній образ.

Зміст курсу:

Літературно-художній твір: поняття літературно-художній твір, структура літературно-художнього твору, зміст і форма літературно-художнього твору. Текст. Паратекст.

Метатекст. Гіпертекст. Інтертекст.

Зміст художнього твору: тема, фабула, характер, пафос, ідея.

Літературно-художній образ: поняття літературно-художнього образу, структура художнього образу, види художнього образу.

Внутрішня форма художнього твору: система персонажів, ліричний герой, автор і читач, фокалізація, наратор і наратор, час і простір. Зображальне начало в літературі: Тропи. Портрет. Пейзаж. Інтер'єр. Сюжет і композиція художнього твору.

Система літератури. Літературна комунікація. Системний підхід. Комплексне дослідження. Біографічний метод. Культурно-історичний метод. Порівняльно-історичний метод. Компаративістика. Соціологічний метод. Психологічні підходи. Герменевтика. Формальний метод. Структурний метод.

Імагологія. Інтермедіальність. Структуралізм. Ліберальний гуманізм. Постструктуралізм і деконструкція. Постмодернізм. Психоаналітична критика. Феміністична критика. Гей-лесбійська критика. Марксистська критика. Новий історизм і культурний матеріалізм. Постколоніальна критика. Стилїстика. Наратологія. Екокритика. Геокритика. Рецептивна естетика. Онтологічна поетика.

Місце у структурно-логічній схемі: читається на другому році навчання в четвертому семестрі.

«Історико-літературні та теоретичні вектори»

Мета: формування фундаментальних уявлень про основні історико-літературні та теоретичні вектори дослідження літератури зарубіжних країн, еволюцію генологічної системи зарубіжної літератури, теоретичні основи жанрології.

Предмет: історико-літературні та теоретичні вектори дослідження літератури зарубіжних країн, літературний процес, генологічна система зарубіжної літератури, жанрові характеристики художніх творів зарубіжних авторів.

Зміст курсу:

Літературознавство як наука: літературознавство та інші наукові дисципліни. Основні й допоміжні літературознавчі дисципліни. Теорія літератури. Історія літератури. Літературна критика. Бібліографія. Текстологія.

Літературний процес: загальне поняття про літературний процес. Внутрішні фактори розвитку літературного процесу. Види художньої взаємодії.

Роди й жанри літератури. Епічний рід літератури: генезис і родові ознаки епосу, система епічних жанрів. Ліричний рід літератури: генезис і родові ознаки лірики, система ліричних жанрів. Драматичний рід літератури: генезис і родові ознаки драми, система драматичних жанрів. Ліро-епос. Жанр, жанровий різновид, жанрова модифікація. Метажанр.

Загальна характеристика родо-жанрової системи античної літератури, європейського середньовіччя та доби Відродження. Родо-жанрова система західноєвропейської літератури XVII–XVIII ст. Родо-жанрова система зарубіжної літератури XIX ст. Родо-жанрова система зарубіжної літератури XX–поч. XXI ст.

Місце у структурно-логічній схемі: читається на другому році навчання в третьому семестрі.

«Історія перекладу: теоретичні та прикладні аспекти»

Мета дисципліни: усвідомлення фундаментального наукового принципу зв'язку між історією, теорією та практикою у перекладознавстві; створення теоретичної бази для самостійної розробки окремих питань історії перекладу та ведення науково-дослідницької роботи,

Предмет: історія перекладу, тенденції та стратегії перекладу в різні історичні епохи, функції перекладу, вплив історичного чинника на формування сучасних теорій/підходів у дослідженні перекладу.

Зміст курсу:

Історія перекладу та перекладацької думки:

Історія практики перекладу та історія теорії перекладу: визначення, моделі, методи. Періодизація історії перекладу та думок про переклад.

Роль перекладів конфесійної літератури. Суперечки про переклад Біблії. Переклад Біблії на національні літературні мови. Переклад у стародавні часи: Єгипет, Месопотамія, стародавня Греція та Рим. Переклад у Середні віки та в епоху Відродження. Переклад в епоху класицизму та в епоху романтизму. Переклад у XX-XXI сторіччях: як історія перекладу формує його теорію

Переклад в Україні в XIX ст. - поч. XX. Переклад в Україні у XX ст. Історія перекладу в Росії в XX ст.

Світові тенденції перекладу у XX ст. Періодизація історії перекладознавчих вчень. Полісистемний, соціологічний, когнітивний підхід у дослідженні перекладу.

Теорії та історія вітчизняного перекладознавства (Іван Франко, Фінкель, М. Зеров, Г. Майфет, І. Кулик, Рильський, Кочур, Коптілов, Кудзич, Лукаш, Жлуктенко, Зорівчак, Новікова, Чередниченко та ін.).

Місце у структурно-логічній схемі: читається на першому році навчання.

«Загальна теорія перекладу»

Мета дисципліни: зміцнення теоретичної бази, необхідної для успішного здійснення наукового дослідження у галузі перекладознавства за рахунок формування необхідного рівня фахової наукової компетенції аспіранта; ознайомлення аспірантів з методологією перекладознавства, головними етапами її формування та перспективами розвитку.

Предмет дисципліни: особливості становлення загальної теорії перекладу та формування лінгвістичної парадигми перекладу в Україні та у світі.

Зміст курсу:

Теоретико-методологічні засади перекладознавства:

Головні методологічні поняття сучасного перекладознавства. Передумови формування перекладознавства як наукової галузі. Об'єкт та предмет дослідження у перекладознавстві. Загальна теорія перекладу, спеціальні та часткові теорії перекладу. Методи перекладознавства.

Принципи класифікування перекладів. Класифікація як метод наукового аналізу. Жанрово-стилістична та психолінгвістична класифікації перекладу за В. Н. Комісаровим. Функціональний підхід до класифікації перекладів. Багаторівневі класифікації перекладів. Письмовий та усний переклад.

Проблема перекладності/неперекладності у сучасному тлумаченні. Історичні передумови формування концепції неперекладності.

Головні об'єкти перекладознавчих досліджень. Стратегії перекладу як методологічний інструмент перекладознавчих досліджень. Поняття перекладацьких труднощів і шляхи їх подолання. Функції перекладу.

Лінгвістичний напрям досліджень у перекладознавстві.

Становлення лінгвістичної теорії перекладу. Передумови формування лінгвістично орієнтованого перекладознавства. Дескриптивна теорія перекладу. Теорія закономірних відповідників. Семіотичний підхід до вивчення перекладу. Структура перекладознавства. Теорія динамічної еквівалентності Ю. Найди.

Комунікативний підхід у перекладознавстві. Мовно-комунікативні моделі перекладу. Теорія перекладацьких контекстів. Екстраполяція положень прагматики у царину перекладознавства.

Структурний аспект дослідження перекладу.. Інтерпретація як основа перекладу. «Універсальний» та функціональний підходи до одиниці перекладу. Поняття інваріанту у перекладі.

Методичний аспект дослідження перекладу. Поняття методу у перекладознавстві та суміжних дисциплінах. Методи лінгвістичного аналізу у перекладознавчому вимірі. Методи літературознавчого аналізу у перекладознавчому вимірі. Інтроефективні та експериментальні методи та методики. Протокол «Міркуй у голос». Метод порівняльного аналізу оригіналу та перекладу.

Функціонально-прагматичний аспект дослідження перекладу. Функціональне розшарування перекладів. Прагматична адаптація у перекладі: причини та форми.

Місце у структурно-логічній схемі: читається на першому році навчання.

«Переклад у парадигмальному та міждисциплінарному вимірах»

Мета дисципліни: виробити у аспірантів розуміння сучасного перекладознавства як синтетичної наукової галузі, що сформувалася на основі багатьох теоретико-методологічних платформ різних наукових дисциплін.

Предмет дисципліни: особливості становлення та розвитку сучасного перекладознавства як поліпарадигмальної та міждисциплінарної науки.

Зміст курсу:

Сучасні підходи та напрямки дослідження перекладу:

Скопос-теорія (Г. Фермеєр, К. Райсс); інтерпретативна теорія перекладу (М. Ледерер, Д. Селєскович); теорія полісистеми (І. Івен-Зогар); нормативна теорія перекладу (Г. Турі, Т. Германс).

Культурологічний поворот у перекладознавстві.

Діяльнісний напрямок у дослідженні перекладу. Когнітивні теорії перекладу. Переклад як когнітивний семіозис Фреймова модель перекладу (В. І. Хайруллін).

Психолінгвістичний підхід до вивчення перекладу. Переклад як рецептивно-репродуктивна діяльність (І. О. Зимня).

Ігровий підхід до прийняття перекладацьких рішень (І. Левий, М. Кронін). Синергетичний підхід до прийняття перекладацьких рішень. Евристичний підхід до прийняття перекладацьких рішень.

Вивчення перекладу як творчості. Поняття онтології перекладу. Принцип онтологічної відносності В. Квайна відносно перекладу. Поняття перекладацької творчості. Філософське і психологічне обґрунтування творчості у перекладі. Методологія дослідження творчості у перекладі.

Мовний та текстуальний виміри перекладацької творчості. Підходи до текстоцентричних досліджень творчості у перекладознавстві. Лінгвохудожня модель перекладознавчого аналізу тексту

Діяльнісний вимір перекладацької творчості. Переклад як когнітивний семіозис. Номінативна перекладацька творчість: когнітивно-ономасіологічний підхід. Дослідження перекладацької творчості на основі експериментальних (ретроспективних та інтроефективних) методик.

Місце у структурно-логічній схемі: читається на другому році навчання.

«Жанрові теорії перекладу: художній та галузевий переклад»

Мета дисципліни: ознайомити аспірантів з жанрово-стилістичними особливостями перекладу текстів різних функціональних стилів, підстилів та жанрів; виробити теоретико-методологічні навички дослідження відповідних текстів.

Предмет дисципліни: жанрові та стилістичні особливості перекладу текстів різних функціональних стилів, підстилів та жанрів; особливості художнього та інформативного (фахового) перекладу.

Зміст курсу:

Жанрово-стилістичний напрямок досліджень у перекладознавстві. Функціональний підхід до дослідження перекладу як основа формування жанрових теорій перекладу. Класифікація перекладів на основі функціонального перекладу. Художній та інформативний переклад. Особливості перекладу текстів художньої літератури. Особливості перекладу інформативних текстів. Теоретичний опис окремих різновидів перекладу. Національні жанри як проблема перекладу.

Головні теоретико-методологічні поняття жанрових теорій перекладу. Поняття жанрово-стилістичної домінанти перекладу. Проблема відтворення ідіостилю та ідеоостилю у перекладі. Рівні аналізу (лексичний, граматичний, прагматичний, текстовий).

Теоретичні особливості перекладу текстів художньої літератури. Особливості перекладу інформативних текстів. Редагування перекладів текстів різних стилів та жанрів. Теоретичні засади редагування перекладів. Норма як головне поняття теорії редагування перекладів. Алгоритм редагування перекладених текстів. Модель редагування. Редагування художніх текстів. Редагування інформативних текстів. Переклад творів дитячої літератури. Кінопереклад. Переклад творів жанрів казки, фентезі, наукової фантастики, утопії/антиутопії. Поняття концептуальної картини світу, мовної картини світу, художньої картини світу та художньої фантастичної картини світу в аспекті перекладу.

Українська школа художнього перекладу та її попередники. Переклад як «Високе мистецтво» (К. Чуковський та його школа). Реалістичний переклад (Г. Гачечиладзе, І. Кашкін, Ю. Еткінд). Українська перекладознавча думка 1920-х – 1930-х років. Видатні українські перекладачі художньої літератури (Г. Кочур та М. Лукаш). Реалія як проблема художнього перекладу у роботах Р. Зорівчак. Художній переклад як семантико-стилістична паралель (В. Коптілов).

Термінологічні проблеми перекладу фахової літератури. Проблема укладання двомовних словників термінів. Новітні підходи до висвітлення особливостей перекладу термінів в Україні.

Місце у структурно-логічній схемі: читається на другому році навчання.

«Інтертекстуальність художнього тексту»

Мета: засвоєння студентами основних положень теорії інтертекстуальності і методики інтертекстуального аналізу, формування практичних навичок їх застосування при дослідженні художнього тексту.

Предмет: інтертекстуальність як властивість літературного твору і інтертекстуальний аналіз як один із продуктивних сучасних підходів до дослідження художнього тексту.

Зміст курсу:

Поняття інтертекстуальності, його історія та теоретико-методологічні засади. Сучасні теорії інтертекстуальності. Типологія інтертекстуальних зв'язків і елементів. Автоінтертекстуальність та її функції. Принципи та завдання інтертекстуального аналізу художнього тексту. Методика інтертекстуального аналізу.

Специфіка інтертекстуальності поетичного тексту. Типи інтертекстуальних зв'язків поетичного тексту.

Інтертекстуальність в літературному процесі. Специфіка інтертекстуальних стратегій в класичній, модерністській і постмодерністській літературі. Інтертекстуальність і традиція. Жанрова специфіка інтертекстуальності.

Основные формы интертекстуальности в прозе и драматургии Чехова. Эволюция интертекстуальных связей в творчестве Чехова. Шекспировский и пушкинский интертексты в творчестве А. П. Чехова. Творчество Чехова как прецедентный текст. Чеховский интертекст в литературе XX–XXI веков.

Інтертекстуальний аналіз произведений разных видов искусства: литературы, живописи, архитектуры, музыки, театра, кино. Типы интертекстуальных связей. Механизмы интертекстуальности и интертекстуальные стратегии.

Проблема интертекстуальности в кинематографе. Интертекстуальная структура кинофильма (уровни интертекста: литературный, аудиальный, визуальный). «Кинотранскрипция» литературного текста.

(Наприкінці спецкурсу аспіранти представляють свої напрацювання з теми дисертаційного дослідження в зазначених аспектах).

Місце у структурно-логічній схемі: читається на першому році навчання.

«Жанрова система малої прози в російській літературі кінця XIX – першої половини XX століття: новації, типологія, динаміка»

Мета: формування поглиблених знань із історії російської літератури кінця XIX – першої половини XX ст. та теоретичних уявлень про жанр і жанрову систему цього періоду, а також практичних компетентностей, необхідних для дослідження зазначених художніх феноменів.

Предмет: специфіка, типологія та динаміка художніх форм малої прози російської літератури кінця XIX – першої половини XX ст.

Зміст курсу:

Експансія малої прози в російській літературі кінця XIX – початку XX ст. Ароморфоз (О. Чудаков) жанрів оповідання та новели, стилізація та інтермедіальність як фактори оновлення жанрів малої прози, міфопоетика та жанрова еволюція, фрагментарна проза, індивідуальні неканонічні жанри, тенденції у метризованій прозі тощо.

Жанрові модифікації малої прози в різних естетичних системах: неореалізму, символізму, постсимволізму (акмеїзму та футуризму), предпостмодернізму.

Трансформація означених художніх стратегій в малій прозі 1920–1940-х років в російській літературі («материкової» та діаспори).

(Наприкінці спецкурсу аспіранти представляють свої напрацювання з теми дисертаційного дослідження в зазначених аспектах).

Місце у структурно-логічній схемі: читається на другому році навчання.

«Інтертекстуальність поетичного тексту (на матеріалі англійської лірики першої половини XX ст.)»

Мета курсу: теоретичне осмислення специфіки феномена інтертекстуальності в контексті формування вмінь його практичного застосування в інтертекстуальному аналізі ліричного твору.

Предмет курсу: інтертекстуальність поетичного тексту в контексті розвитку англійської лірики першої половини XX століття

Зміст курсу.

Філософські, теоретичні та естетичні підвалини появи теорії інтертекстуальності. Від філософії єдності до філософії множинності: інтерсуб'єктивні та інтердискурсивні відношення в літературі.

Діалого-поліфонічна концепція М. Бахтіна і теорія інтертексту Ю. Кристевой: діалектика взаємодії. Заміна інтерсуб'єктивності інтертекстуальністю.

Інтертекстуальність та її терміносистема у сучасному теоретичному контексті (роботи Ю. Кристевой, Р. Барта, Ж. Женетта, М.Ріффатера та ін.).

Порівняння інтертекстуальності та «теорії джерел». Інтертекстуальність як колективна пам'ять літератури, а не індивідуальна пам'ять автора.

Поняття інтермедіальності як взаємодії художніх кодів різних мистецтв. Метамова мистецтва. Інтерсеміотичність (Ю.М. Лотман).

Типологія інтертекстуальності: відношення співприсутності та деривації. Зв'язок «текст-жанр»: відношення архетекстуальності. Філологічний аналіз лірики «окопних поетів», Д.Г. Лоренса, Т.С. Еліота та Е. Павнда в контексті інтертекстуальності.

Семантика і поетика інтертекстуальності ліричного твору. Методика інтертекстуального аналізу ліричного твору. Інтертекстуальна інтерпретація поетичного твору: ліричний цикл «Г'ю Селвін Моберлі» Езри Павнда як енциклопедія інтертекстуальності.

Місце у структурно-логічній схемі: читається на другому році навчання.

«Функціоналізм як альтернативна лінгвістична парадигма»

Мета курсу, з одного боку, полягає в тому, щоб на матеріалі тексту показати різницю методологічних принципів традиційної структуральної парадигми та сучасних антропоцентричних парадигм, з другого – в тому, щоб з позицій функціональної лінгвістики проаналізувати текст з огляду на його роль в акті комунікації, зв'язок форми та змісту, виділення мовного та позамовного рівнів змістовної структури тексту тощо.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є змістовна структура тексту в контексті функціональної лінгвістики.

Зміст курсу:

Проблема визначення тексту. Лінгвістика тексту як напрям розвитку науки про мову. Текст як явище статичності та динаміки. Текст та дискурс. Аналіз визначення тексту в працях І.Р.Гальперіна.

Текст як одиниця комунікативного акту. Структура комунікативного акту. Визначення функцій тексту в комунікативному акті в працях давньогрецьких учених. Стилїстика декодування про роль тексту в комунікативному акті. Зміст тексту як закодована інформація. Зміст тексту як закодована інформація. Аналіз основних положень теорії інформації стосовно текстового змісту. Мета й завдання аналізу текстового змісту як декодування закодованої автором інформації.

Принципи функціонального аналізу тексту. Проблеми розуміння сутності тексту в працях В. Гумбольдта та О.О. Потебні. Бібліопсихологічна теорія М.О. Рубакіна. Психолінгвістична теорія тексту (Ю.О. Сорокін, В.П. Белянін). Праці, присвячені тексту, М.М. Правдіна.

Форма та зміст тексту. Діалектична єдність форми та змісту. Характеристика форми та змісту в працях структуралістів та функціоналістів. Зміст тексту як розумова діяльність. Статична і динамічна моделі мислення. Поняття як як зв'язок його визначень та віддзеркалення суттєвих ознак “предмета”. Абстракція, поняття та значення в динамічному аспекті.

Основні рівні структури текстового змісту. Вербальні та “предметні” образи в свідомості людини. Концепція “мовного мислення”. Закони оперування “предметними” та вербальними образами. Поняття глибини тексту.

Розмежування мовного та позамовного рівнів змістовної структури тексту. Проблема зв'язку мови та мислення як статичних структур. Суміщення динамічних структур, що містять “предметні” та вербальні образи в процесі сприйняття тексту.

Абстрактні та конкретні одиниці в змістовній структурі тексту. Діалектика абстрактного та конкретного в дійсності, мисленні та мові. Діалектика зв'язку дійсності, мислення та мови. Відношення між дійсністю, мисленням та мовою з огляду на семіотику.

Текст у лінгвометодичній парадигмі. Взаємозв'язок лінгвістичної та лінгвометодичної парадигм. Методичні проблеми аналізу тексту з огляду на структуральну парадигму. Методика та функціональна лінгвістична парадигма.

Проективні тексти. Образний та понятійний аспекти змістовної структури тексту. Поняття як вісь симетрії дійсності та тексту. Концептуальні елементи в текстах проективного типу.

Тексти концептуального типу. Поняття як вісь симетрії дійсності та тексту. Проективні елементи в текстах концептуального типу.

Парадигматична структура тексту. “Переструктуризація” тексту в акті рецепції як перехід від мовної синтагматики до образно-понятійної парадигматики. Варіативність парадигматичної організації тексту. Парадигматичний аналіз поетичного тексту. Основні параметри образно-понятійних парадигм художнього тексту: склад, функції та засоби взаємозв'язку. Питання про конфігурацію парадигм.

Місце дисципліни у структурно-логічній схемі: читається на другому році навчання.

«Міфопоетика зарубіжної літератури ХХ–ХХІ ст.»

Мета: поглиблення знань аспірантів про закономірності розвитку літературного процесу ХХ–ХХІ ст., вироблення навичок системного структурного та семантичного аналізу неоміфологічних конструкцій в художньому тексті, визначення специфіки неоміфологічної побудови тексту.

Предмет: неоміфологізм у літературі ХХ–ХХІ ст., теоретичні підходи до вивчення міфопоетики тексту.

Зміст курсу:

Міф і міфопоетика. Поняття міфу і літературознавчі підходи до його вивчення. Антична міфологія в літературі ХХ–ХХІ ст. Неоміфологічна картина світу і її відображення в художньому тексті. Термінологічний апарат сучасної міфокритики.

Базові теоретичні підходи до вивчення міфопоетики тексту. Концепція неоміфологізму Є. М. Мелетинського. Ритуалізм Дж. Фрезера. Теорія архетипів К. Г. Юнга. Мономіф квесту по Дж. Кемпбеллу. Структура обряду ініціації по М. Еліаде. Теорія бінарних опозицій К. Леві-Строса.

Міфопоетичний аналіз тексту. Алгоритм міфопоетичного аналізу тексту. Поняття міфомотиву і літературознавчі підходи до його вивчення. Міфологічна символіка в художньому тексті. Схема ініціації в розгортанні фабули.

Неоміфологізм у літературі ХХ–ХХІ ст. Неоміфологізм у модернізмі. Неоміфологізм у літературі абсурду і гротеску. Неоміфологізм у постмодернізмі. Специфіка неоміфологічного дослідження прозаїчного і поетичного текстів.

Місце у структурно-логічній схемі: читається на першому році навчання.

«Методи лінгвістичних досліджень»

Метою викладання навчальної дисципліни є формування цілісного уявлення про методологію та методи лінгвістичних досліджень; оволодіння базовими методами, підходами та прийомами лінгвістичних досліджень;.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є методи, що застосовуються у лінгвістичних дослідженнях.

Зміст курсу:

Загальні питання теорії методу в лінгвістиці. Визначення методу, методики, методології лінгвістичних досліджень. Загальні і приватні лінгвістичні методи.

Наукові парадигми лінгвістичного знання. Поняття лінгвістичної парадигми. Порівняльно-історична, системно-структурна і антропоцентрична парадигми. Основні принципи сучасної лінгвістичної парадигми (антропоцентризм, експланаторність, експансіонізм, функціоналізм, текстоцентризм і семантикоцентризм.

Методи лінгвістичної компаративістики. Порівняльно-історичний метод. Умови, які підготували порівняльно-історичний метод. Поняття порівняльно-історичного методу. Основні принципи порівняльно-історичного методу. Прийоми порівняльно-історичного методу (зовнішня реконструкція, внутрішня реконструкція, відносна хронологія, метод глотохронології та ін.).

Порівняльний метод. Основні принципи.

Методи структурної лінгвістики. Загальне поняття про структурну лінгвістику. Празька лінгвістична школа, глосематика і Американська школа дескриптивної лінгвістики. Компонентний аналіз. Дистрибутивний аналіз. Аналіз по безпосередньо складовим. Метод опозицій. Метод семантичного поля.

Основні положення конструктивних методів у мовознавстві. Генеративна (породжувальна) граматики і коло завдань відповідних лінгвістичних досліджень.

Методи соціолінгвістики і психолінгвістики. Методи польових досліджень в соціолінгвістики. Методи збору матеріалу: безпосереднє спостереження, анкетування, інтерв'ювання, аналіз документальних джерел, проведення експериментів. Методи соціолінгвістичного аналізу: 1) виділення і розмежування соціалізованих (соціально обумовлених) і несоціалізованих відносин, 2) виділення і функціональна характеристика соціолінгвістичних одиниць (соціолем, лінгвем), 3) дослідження суспільних функцій, що відносяться до мови в цілому, 4) аналіз мовної політики, різних її типів.

Психолінгвістичні методики (вільний і спрямований асоціативний експеримент. Метод семантичного диференціала. Семантичне шкалювання. Кластерний аналіз).

Методи лінгвістичної прагматики і теорії дискурсу. Прагмалінгвістичні методики Теорія мовленнєвих актів. Іллокутивні сили висловлювання. Прагматичні пресупозиції. Мовні тактики і типи мовної поведінки. Перлокутивний ефект. Експресивний (афективний) компонент прагматичного значення. Евокативний компонент мовної семантики.

Дискурсивний аналіз. Концептуальний аналіз.

Методи когнітивної лінгвістики і лінгвокультурології. Основні поняття когнітивної лінгвістики: мислення, концептуалізація, категоризація, ментальність, когнітивна база, концепт, концептосфера. Прототип. Образні схеми. Концептуальна метафора. Фрейм. Методи дослідження лінгвокультурного концепту.

Місце дисципліни у структурно-логічній схемі: читається на першому році навчання.

«Актуальні проблеми семантичних досліджень»

Мета: ознайомити аспірантів з базовими теоретичними відомостями та сучасними розробками в області лінгвістичної семантики; дати уявлення про особливості змістовної сторони різних мовних одиниць і її лексикографічної репрезентації в словниках різних типів.

Предмет: лексична, граматична та синтаксична семантика.

Зміст курсу:

I. Семантика як лінгвістична дисципліна.

1.1. Предмет семантики. Рівні мовної системи і розділи семантики: семантика слова; фоносемантика; морфемна семантика; граматична семантика; синтаксична семантика; семантика тексту. Семантика і лексикографія. Методи семантики. Що розуміється під значенням? Метамова. Словник метамови. Синтаксис метамови.

II. Лексична семантика.

2.1. Представлення значення як одне із завдань лінгвістичної семантики. Компоненти лексичного значення і лексико-семантичної інформації (денотативний, сигніфікативний, прагматичний, синтаксичний).

2.2. Подання денотативного і сигніфікативного компонентів лексичного значення. Форми подання значення. Компонентний аналіз і його різновиди. Постулати значення. Мова семантичних примітивів. Опис значення в рамках теорії прототипів. Теорія фреймів. Семантичне подання (модель «Сенс - Текст»). Московська семантична школа. Концепція універсального (інтегрального) словника. Основні положення системної лексикографії. Тлумачення. Типи інформації в тлумаченні: лінгвістичне / екстралінгвістичне, буденне / наукове. Вимоги до тлумачень. Типи тлумачень. Опис слів різних типів (конкретних / абстрактних, знаменних / займенникових, самостійних / службових, з предметним / предикатним / кванторним / зв'язковим значенням) в сучасних словниках.

2.3. Подання прагматичного компонента значення. Опис конотацій.

2.4. Значення і ЛСВ. Полісемія (внутрішньова парадигматика), сучасні підходи до її опису. Сучасні теорії метафори.

2.5. Подання синтаксичного компонента значення і сполучуваності слова. Семантичні актанти, валентності і їх морфосинтаксичне вираження. Лексичні функції.

2.6. Опис системи лексичних значень як задача лінгвістичної семантики. Ономазіологічне представлення значення. Ідеографічний опис (тезаурусні визначення) лексичного значення. Семантичне поле. Кореляції семантичного поля. Парадигматичні відносини. Сучасні підходи до опису синонімії. Асоціативне поле. Асоціативно-вербальна мережа. Сучасні ідеографічні словники.

III. Синтаксична семантика.

3.1. Пропозиція як об'єкт семантичного дослідження. Поняття пропозиції. Подієві та логічні пропозиції. Способи вираження пропозицій. Структура пропозиції: предикат, актанти, сірконстанти. Типології предикатів. Типології актантів. Експліцитне і імпліцитне у змісті пропозиції. Асерція, пресуппозиція, імплікація.

3.2. Референціальний аспект змісту пропозиції.

3.3. Структура суб'єктивного змісту пропозиції (модусу). Типи і види модальності.

3.4. Значення пропозиції і сенс висловлювання. Комунікативний компонент семантики речення: тема / рема, дане / нове, відоме / невідоме, тло / фігура, емпфаза.

3.5. Прагматичний компонент семантики речення. Мовні акти. Локутивний, іллокутивний, перлокутивний аспекти мовного акту. Перформативність. Непрямі мовленнєві акти. Умови успішності мовленнєвого акту. Комунікативна невдача. Подання семантики речення в сучасних словниках.

Місце дисципліни у структурно-логічній схемі: читається на другому році навчання.

**«Тенденції розвитку сучасної англomовної літератури в контексті
мультимедіалізму ХХ-ХХІ ст.»**

Мета: засвоєння і поглиблення знань про сучасну англомовну літературу, вивчення основних тенденцій розвитку світової англомовної літератури XX-XXI століть; ознайомлення аспірантів-філологів з новітніми іменами і явищами англомовної літератури Америки та Британії.

Предмет: феномен сучасної англомовної літератури в умовах мультикультуралізму XX-XXI ст.

Зміст курсу:

Теорія мультикультуралізму. Основні терміни та поняття.

Мультикультуралізм як «культурне розмаїття», «множинність культурних традицій». Глобалізація і транснаціональна культура як дослідницька проблема.

Постколоніальні дослідження та теорії.

Постколоніальні дослідження (ПКД)- історія, персоналії, бібліографія. Поняття «колоніального дискурсу». Постмодерністські концепції як методологічна база дослідження постколоніалізму й мультикультуралізму. Потракування культурного розмаїття/відмінності у постмодернізмі. Вплив постмодерністських концепцій на інтерпретацію розмаїття/відмінності у світовій теоретичній рефлексії. Проект постколоніального письма як викриття метанаративів західної культури. Інтертекстуальний аналіз як метод прочитання постколоніальних текстів.

Мультикультуралізм у США та Канаді.

США як мультиетнічне суспільство на іммігрантських засадах. Ідеологія і політика американського мультикультуралізму. Міжрасовий, міжнаціональний та міжетнічний культурний обмін як важливе джерело американської літератури в цілому. Перегляд поняття літературного «канону» і «маргінальності».

Афро-американська література. Творчість Тоні Моррісон і Еліс Вокер у контексті афро-американської традиції доби мультикультуралізму. Література корінних американців або Amerindians. Література «чіканос» або вихідців з Латинської Америки (Hispanics, Latinos). Творчість азіато-американських письменників.

Творчість М. Ондаатже і новітня англо-канадська література.

Англійська постколоніальна література к. XX – п. XXI ст. у контексті мультикультуралізму. Специфіка британського мультикультуралізму та його зв'язок з постколоніалізмом.

Поняття «постколоніального письма». «Нові англійці» та «нова англійська література» - література колишніх колоній після проголошення незалежності. Проблема вираження власної ідентичності мовою ворожого Іншого – колишнього колонізатора. Кросс-культурність – як зіткнення та перехрещення культур. Англійська література: від колоніальної до постколоніальної прози.

Романи Дж. Ріс та Дж.М. Кутзее як «постколоніальна відповідь». Творчість Кадзуо Ісігуро. Проза Салмана Рушді.

Національна своєрідність творчості Бена Окрі.

Місце у структурно-логічній схемі: читається на другому році навчання.

«Слово у лінгвокультурологічному вимірі»

Мета: формування цілісного уявлення про лінгвокультурологію як галузь сучасних мовознавчих студій та методик лінгвокультурологічних досліджень.

Предмет: мовні одиниці – носії культурної інформації, лінгвокультурні концепти.

Зміст курсу:

Становлення лінгвокультурології як окремої дисципліни в межах антропоцентричної парадигми. Взаємодія мови і культури Статус лінгвокультурології серед інших мовознавчих дисциплін (когнітивна лінгвістика, прагмалінгвістика, психолінгвістика, соціолінгвістика, герменевтика, семіотика). Лінгвокультурологія як частина етнолінгвістики. Теорія лінгвістичної

відносності Сепіра – Уорфа. Лінгвокультурологічні школи (А. Вежбицької, Є. Бартмінського, В. Телії, С. Воркачева та ін.). Українська лінгвокультурологія (І. Голубовська, Р. Кісь, В. Кононенко, О. Левченко та ін.).

Поняття категоризації знань. Культурна універсалія. Етнічна ментальність. Лінгвокультурні параметри ціннісного сприйняття світу (культурні цінності й настанови). Мовна / концептуальна картина світу: кореляція понять; наївна картина картину світу як відбиття фонових знань. Лінгвокультурема як культурно конотована мовна одиниця. Культурна конотація – експонент культури мовного знака (відображення культурної конотації в семантичній структурі слова, способи об'єктивації). Типологія культурних кодів. Лінгвокультурний концепт (базові характеристики, структура, способи вербалізації).

Методи лінгвокультурологічних студій. Загальнолінгвістичні методи (порівняльно-історичний, зіставний, компонентний аналіз, етимологічний). Метод лінгвокультурної інтерпретації. Концептуальний аналіз. Моделювання номінативного поля концепту. Асоціативний експеримент. «Візуальна» методика Р. Лангакера, методика «профілювання» Є. Бартмінського, методика концептуально-ідеографічного аналізу фразеологізмів В. Телії. Методика цілісного лінгвокультурологічного аналізу концепту.

Репрезентація культурної інформації в мовних одиницях. Культурно маркована лексика. Лінгвокультурний аспект фразеології. Метафора як спосіб представлення культури. Символи, стереотипи, прототипи, еталони, прецедентні феномени як явища культурного простору і їх

Культурний концепт як феномен лінгвокультури. Поняття концептосфери. Типологія концептів (підходи до класифікації, зв'язки концептів у межах концептосфери). Загальна характеристика базових концептів української лінгвокультури.

Мовна концептуалізація людини в дзеркалі культури. Людина як носій національної ментальності й мови. Мегаконцепт *людина*. Дух, душа, тіло людини в міфологічному, релігійному, фольклорному дискурсах. Образ людини крізь призму фразеології (розум, зовнішність, тілесність, морально-етичні норми). Закріплення в мові авто- і гетеростереотипів.

Місце у структурно-логічній схемі: читається на першому році навчання.

«Українські соціальні діалекти»

Мета: вивчення й дослідження особливостей українських соціолектних систем, формування в аспірантів цілісного уявлення про вітчизняні соціальні діалекти, їхню історію й сучасний стан.

Предмет: соціальні діалекти (арго, жаргон, сленг) у системі української національної мови.

Зміст курсу:

Соціолектологія як лінгвістична дисципліна, її основні завдання. Структура соціолектології, основні напрямки й галузі. Методи соціолектологічного аналізу. Зв'язок соціолектології з іншими лінгвістичними дисциплінами.

Загальна характеристика історії соціолектологічних учень. Соціолектологічні дослідження першої половини ХІХ століття (Ф. Аве-Лаллеман, А. Пухмаєр, І. Срезневський). Становлення й розвиток соціолектології як лінгвістичної дисципліни (А. Доза, Ф. Клюге, Ф. Оберпфальцер, Е. Партрідж, Л. Сенеан, В. Ягич). Сучасні дослідження європейських соціолектів (Ж.-Л. Кальве, М. Коен, Д. Коулман, Ф. Мішель та ін.), національні соціолектологічні школи. Славістична соціолектологія: набутки й перспективи.

Історія становлення соціолектологічних досліджень в українській лінгвістиці, періодизація української соціолектології. Етнографічні дослідження українських соціолектів кінця ХІХ-початку ХХ століття. Дослідження міського аргю 20-30-х років. Олекса Горбач і «Арго в Україні». Йосип Дзензелівський як дослідник соціальних діалектів. Соціолектологічні дослідження Лесі Ставицької. Сучасні дослідження соціолектів в українському мовознавстві.

Арго, жаргон, сленг як мовні явища. Їхні основні ознаки, стан і статус у мовній системі, проблеми розмежування. Загальна характеристика українських соціолектів. Соціальні діалекти як динамічне явище в мовній системі.

Джерела формування українських соціальних діалектів. Типи і способи української соціолектної номінації. Семантичне номінування в українських соціолектах: різновиди соціолектної метафори й метонімії, моделі семантичних перенесень. Українське соціолектне словотворення: основні способи й моделі деривації. Соціолектні словотворчі засоби, їхнє функціонування в різних складових національної мови. Узуальне та неuzuальне в соціолектному словотворенні. Контамінація та утинання в соціолектній і літературній деривації. Римейк і мовна гра в українських соціолектних системах. Українська соціолектна фразеологія. Соціолекти та мовні інновації.

Соціолект як мова соціальної групи. Комунікативні та психологічні особливості використання соціолектизмів. Соціолекти як репрезентанти національної сміхової культури. Українські соціолекти та мова міста.

Стилістичні функції соціолектизмів в українській мові. Особливості використання соціолектизмів у текстах художньої літератури. Жаргонова та сленгова лексика в мові сучасних ЗМІ.

Місце у структурно-логічній схемі: читається на другому році навчання.

«Українська постмодерна проза»

Мета: засвоєння і поглиблення знань про сучасну українську літературу, вироблення навичок самостійного осмислення постмодерних явищ у широкому культурному контексті із застосуванням новітніх теоретичних підходів.

Предмет: жанрові модифікації, претексти, гібридизація, інтермедіальність та інші процеси в постмодерній українській літературі.

Зміст курсу:

Постмодернізм як світове явище: витоки, знакові події, основні стильові прикмети. Претексти, інтертекстуальність, роль культурного контексту. Зародження постмодернізму в українській літературі. Поняття «післячорнобильської бібліотеки». Постмодернізм і подолання радянських стереотипів, постколоніальні тенденції. Постмодернізм і традиційні українські цінності.

Постмодерний український читач. Консюмеризм і літературний продукт. Дискредитація поділу на масову та елітарну літературу.

Переформатування традиційної жанрової системи, роль у цьому процесі інформаційного простору.

Жанрові мутації, популярність маргінальних жанрових утворень: тревелог, кулінарна книга, альтернативна історія, «народний роман», технотрилер тощо.

Проблема художньої комунікації. Література читача як феномен доби: читач, що взявся за перо.

Літературні експерименти з можливостями інтернет-простору. Паперова книжка як вінтажний варіант поширення текстів.

Вільні продовження, епігонство, графоманія, критика, переклад як особливі різновиди літературного самовираження часів постмодернізму. Римейк, сіквел, пріквел, франшиза. Література і кінематограф. Література і комп'ютерні ігри: новоавангардні гібридні утворення.

Місце у структурно-логічній схемі: читається на другому році навчання.

«Рецепція Біблії в українській літературі XIX–XXI століть»

Мета: розкрити духовний зміст Святого Письма, з'ясувати жанровий склад Книги Книг, її нарративну модель, способи комунікативної поведінки в ній, пояснити значення і функції біблійних образів у літературних творах різних культурних епох, навчити студентів розуміти специфіку інтертекстуального діалогу певного автора з Біблією.

Предмет: Біблія як літературний твір, біблійні мотиви й образи у творах української літератури різних епох.

Зміст курсу: Загальні поняття про Святе Письмо. Структура Біблії. Мови Біблії. Старозавітний та Новозавітний союзи. Історія Спасіння людства: від створення світу до Авраама, від Авраама до Ісуса, від Ісуса до сьогодні. Книга Старий Заповіт. *Буття*: Адам і Єва, Каїн і Авель, патріархи, єгипетська неволя. *Вихід*: Мойсей, скрижалі заповіту. Новий Заповіт: події Різдва та Воскресіння Ісусового. Притча як форма повчання. Чуда Ісуса Христа: тематичний поділ. Перформатив. Картини кінця світу в «Апокаліпсисі» Івана Богослова. Переклади Біблії. Поняття про апокрифи. Біблія в українській літературі X-XVIII століть. Основні підходи до тлумачення Святого Письма в українській літературі XIX століття. Шевченко і Святе Письмо. Біблія в наукових та творчих пошуках Івана Франка. Рецепція біблійних образів у творчості Лесі Українки. Святе Письмо в українській літературі зламу століть. Біблія в українській літературі першої половини XX століття. Біблійні мотиви в літературі другої пол. XX століття. Образи Святого Письма в постмодерній літературі.

Місце у структурно-логічній схемі: читається на третьому році навчання.

«Проблема авторської свідомості у російській літературі XX ст.»

Мета: схарактеризувати категорію авторської свідомості та показати різницю типів авторської свідомості письменників, які увійшли до плеяди перших російських емігрантів (І. Буніна, Б. Зайцева, В. Набокова, Г. Газданова).

Предмет: категорія авторської свідомості; провідні принципи «нового реалізму», «духовного реалізму», літературного модернізму (екзистенціалізму).

Зміст курсу:

Проблема авторської свідомості в сучасному науковому трактуванні. Екзистенційно-психологічний, онтологічний, релігійно-метафізичний та ін. типи авторської свідомості, що репрезентуються художнім текстом.

Форми вираження авторської свідомості в прозі Буніна. «Життя Арсен'єва» (1930) як вершинний твір емігрантської прози письменника: своєрідність його проблематики, просторово-часової організації та ін. елементів поетики, жанрово-родова характеристика роману. Феноменологія бунінської «книги життя». Космізм художньої картини світу «Темних алей». Міфопоетика пізньої прози письменника та його діалог з літературною традицією. Еволюція світогляду Зайцева: від пантеїзму і символізму до православ'я. «Духовний реалізм» Зайцева як метод відтворення реальності в її духовно-матеріальній цілісності.

Інтеграція російської літератури в чужий «національний простір», особливості її розвитку в нових умовах та взаємодія із західноєвропейською літературою. Два покоління першої російської еміграції. Творчість письменників «непоміченого покоління» як феномен нової культури. Проза Набокова 20-30-х років. Своєрідність екзистенціального світу письменника, різноманітність стильових формацій його російськомовної прози. Авторська концепція творення буття та феноменальна поетика малої прози Набокова. Роман Газданова «Вечір у Клер» (1929): біографічна основа, жанрово-композиційна специфіка, екзистенціальний тип свідомості оповідача. Предметна точність картини життя та ірраціональність її символіки як риси поетики Газданова.

Місце у структурно-логічній схемі: читається на другому році навчання.

«Герменевтичний аналіз художнього тексту»

Мета: курс спрямований на засвоєння знань у сфері герменевтики як важливого складника сучасної соціогуманітаристики; опанування теорії епістемологічного підґрунтя процесу пізнання та розуміння художнього тексту, вироблення навичок інтерпретації художнього тексту. Метою курсу є формування цілісного уявлення про методологію та методи герменевтичного аналізу художнього тексту; оволодіння базовими методами, підходами та прийомами герменевтичного аналізу художнього тексту, які спрямовані на осягнення герменевтичного об'єкта в цілісності його змісту й форми

Предмет: історія герменевтики, її дискурсивні парадигми, методологічні засади й методичні прийоми герменевтичного аналізу художнього тексту, пізнавально-герменевтична діяльність читача за закономірності побудови смислових структур тексту.

Зміст курсу охоплює всі головніші тематичні складники герменевтики в її навчально-пізнавальній цілісності. До таких складників належать: теоретичні концепції класиків герменевтики та особливості багатовікового розвитку герменевтичної думки; методологічні детермінанти герменевтики; характеристики герменевтичного суб'єкта та об'єкта; ролі і місця автора в конституюванні художнього тексту, його смислової організації; методики проведення герменевтичного аналізу художніх текстів, належних до різних родів літератури:

Герменевтика як наука й мистецтво тлумачення тексту. Предмет і завдання герменевтики. Герменевтика в контексті мовознавства, філософії, психології, біблеїстики та літературознавства. Базові поняття герменевтики.

Поняття герменевтичної парадигми. Етапи й шляхи розвитку європейської герменевтичної думки. Герменевтика античності. Герменевтичний досвід іудеїв. Особливості формування герменевтики в богословській думці Отців Церкви. Герменевтика Шлеєрмахера. Герменевтика Дільтея. Герменевтика Гадамера. Герменевтика Барта. Герменевтика Богіна.

Базові характеристики комунікації. Рівні комунікації. Свідомість і комунікація. Смысл як маніфестант комунікативних інтенцій адресанта. Проблеми розуміння. Герменевтика та екзегетика. Принципи й методи герменевтики. Пресупозиція. Культурний код і мови епохи. Феномен розуміння в різнодискурсивних вимірах.

Текст як художнє ціле. Категорії художнього тексту. Текст і дійсність. Автор і текст. Смерть автора і життя тексту. Культурно-історична діалогічність художнього тексту. Текст у культурно-історичному мегатексті. Мова тексту в її відношенні до мов історичної епохи. Мова тексту й знаки національної культури. Структура художнього тексту.

Іпостасі герменевтичного суб'єкта. Цілісність герменевтичного суб'єкта. Епістемологічні проблеми інтерпретації. Інтерпретація в гуманітарних науках.

Жанровий герменевтичний аналіз лірики: методологія і методика. Мова поетичного тексту. Смыслова структура поетичного тексту як об'єкт герменевтичної діяльності. Текст і мегатекст. Поетичний текст і соціально-історичний контекст. Поетичний текст у вертикальному культурному вимірі. Герменевтичний аналіз текстів різних поетичних жанрів.

Жанровий герменевтичний аналіз прози: методологія і методика. Мова прозового тексту. Смыслова структура прозового тексту як об'єкт герменевтичного пізнання. Текст і мегатекст. Прозовий текст і соціально-історичний контекст. Прозовий текст у вертикальному культурному вимірі. Герменевтичний аналіз текстів різних прозових жанрів.

Місце у структурно-логічній схемі: читається на другому році навчання.

«Аксіологічний вимір аналізу ранньомодерного тексту»

Мета: розкрити духовний зміст ранньомодерних текстів, з'ясувати жанровий склад літератури українського бароко, її нарративну модель, способи комунікативної поведінки в ній, пояснити значення і функції образів у літературних творах, навчити аспірантів розуміти специфіку барокового тексту.

Предмет: ціннісний дискурс барокового тексту; методологічні підходи до його вивчення, суспільні процеси, на тлі яких розвивається література.

Зміст курсу:

Суспільно-культурні виміри епохи Бароко

Визначення стилю бароко. Етимологія назви. Особливості барокової поезики: динамізм, універсальність, художнього мислення, контрастність зображення, метафоричність образності, символіко-алегорична мова.

Контрреформація та її вплив на духовне життя Європи. Містицизм і монаше життя. Берестейська унія (1596). Міжконфесійне протистояння в Речі Посполитій. Культ святих і захист ідентичності Київської Церкви. Канонізаційні процеси XVII – XVIII століть. Обрядові шукання.

Сарматизм. Сарматський міф як чинник творення шляхетської субкультури. Шляхта в Речі Посполитій. Козацтво в пошуку власного місця в суспільній ієрархії.

Школа і літературне життя. Досвід єзуїтського шкільництва і феномен колегій. Братські школи. Києво-Могилянська колегія та її роль у літературному житті. Поетики й риторики, їх вплив на естетичну свідомість. Київська поезика 1637 року, «Поетика» Феофана Прокоповича, «Сад поетичний» Митрофана Довгалевського.

Шкільний театр. Теорія драми в шкільній поезиці. Жанри шкільної драми.

Періодизація

Раннє бароко: полеміка.

Зріле бароко: життєвий шлях Петра Могили. Барокове проповідництво. Шкільні курси поезики й риторики. Шкільний театр і українська драматургія.

Києво-чернігівський гурток і Лазар Баранович.

Діяльність Івана Мазепи.

Пізнє бароко.

Зміни у побутуванні літературного тексту.

Паломницька література. «Мандровані дяки». Г. Сковорода – «мандрівний філософ».

Василіанський монастир і почаївська друкарня. Коляди.

Історія вивчення епохи

Література бароко у працях М. Костомарова, Івана Вагилевича. Барокові тексти в історико-літературній моделі О. Пипіна, М. Петрова, О. Огоновського, М. Сумцова та ін.

Книга Г. Вельфліна «Ренесанс і Бароко» у формуванні сучасної концепції стилю бароко.

Історико-літературні праці Івана Франка.

Бароко в літературознавчих працях С. Єфремова, М. Возняка, М. Зерова. Семінарій В. Перетца в оновленні методологічного вивчення барокової традиції. Комісія давнього українського письменства й Археографічна комісія ВУАН.

Бароко як стиль контрреформації. Соціологічна інтерпретація бароко.

Д. Чижевський як дослідник бароко

Польські дослідники бароко. Дискусія про бароко в Росії.

Дослідження бароко в Україні. Зарубіжні дослідники бароко.

Місце у структурно-логічній схемі: читається на другому році навчання.

Асистентська практика

Мета: практичне закріплення знань аспірантів з питань організації та форм здійснення навчального процесу в сучасних умовах, його наукового, навчально-методичного та нормативного забезпечення, формування вмінь та навичок опрацювання наукових та

інформаційних джерел при підготовці занять, застосування активних методик викладання професійно-орієнтованих дисциплін відповідного фахового напрямку, розвиток здатності брати участь у організації роботи кафедри, факультету, університету.

Місце у структурно-логічній схемі: проходить на третьому році навчання.

15. Графік виконання індивідуального плану науково-дослідницької роботи аспірантами

Рік/семестр навчання	Робота над дисертацією	Публікації статей	Апробація результатів
1 рік навчання			
1 семестр	Планування структури роботи. Опрацьвання наукової літератури за темою дисертації	-	-
2 семестр	Формування історіографічної та теоретичної бази дисертаційного дослідження.		
2 рік навчання			
3 семестр	Написання історіографічного та теоретичного розділів дисертаційної роботи.	-	1
4 семестр	Робота над аналітичною частиною дисертаційного дослідження.	1	
3 рік навчання			
5 семестр	Продовження роботи над аналітичною частиною дисертаційного дослідження. Асистентська педагогічна практика.	1	1
6 семестр	Узагальнення результатів дисертаційного дослідження. Асистентська педагогічна практика.	1	-
4 рік навчання			
7 семестр	Представлення рукопису дисертації на кафедру і попереднє обговорення. Закінчення роботи над дисертацією після її обговорення.	2	1
8 семестр	Оформлення тексту дисертаційної роботи та подання дисертації до захисту. Проходження необхідної процедури і захист дисертації.		

Програма розглянута та затверджена вченими радами факультетів іноземних мов і філологічного. Протоколи № 10 від «20» травня 2016 року.

Голова вченої ради, декан факультету іноземних мов _____ Пасинок В.Г.

Голова вченої ради, декан філологічного факультету _____ Безхутрий Ю.М.